

Matti Sarmela

”Seisoin alakuloisena syyspäivänä iriadamant-leirissä kuin turisti. Mitä kaunista he näkivät näissä matalissa männikkökankaissa, joita vetiset notkot ahdistelivat? Me suomalaiset olemme tottuneet pitämään kauniina rantakoivikoita, reheviä lehtoja ja niittyjä. Siellä niitä ruohoja olisi. Rivi naisia kuori mäntyriukua pitkillä puukoilla, näyttivät leipäveitsiltä. Entisenä metsätyömiehenä olin jo sanoa ääneen, että Suomessa on käytetty kuorimarautaa. Mutta napsautin suuni kiinni. Antroposofi Heikki Ahonala selittää vieressäni, ettei kysymys ole siitä, saako Kittilästä vielä ostaa kuorimarautoja, vaan siitä, mitä tekniikkaa ihminen todella tarvitsee.

Kittilän Lainiossa maantie jakoi kaksi maailmaa. Toisella puolella kohosivat lomakylän hirsilinnat ja ravintola. Se myi ravintolapalveluja, viinaa, unohdusta. Lomakylä oli taloudellisen kasvun ja turistibisneksen monumentti, rakennettu kansainväliselle eliitille, voittajille. Tien toisella puolella alkoi männikkökangas. Siellä asuivat Kittilän intiaanit. Siellä ihminen etsi suoraa yhteyttä luontoon, äiti mahan, puihin, metsään, johonkin alkuperäiseen. Toisella puolella luonto oli jo maailmanjärjestelmässä, myytävänä. Toisella puolella ihminen halusi palata takaisin ihmiskunnan alkuaikaan, paikallisyhteisöihin, luontoiskulttuuriin.

Eräässä qwamissa iriadamant-asiantuntijat esitelmöivät, kuinka monta tuhatta kasvi- ja eliölajia he ovat inventoineen ympäristöstään, ja kuinka monia satoja kasveja voi syödä ja käyttää lääkkeenä. Ylpeän isän näytäessä kasveja herbaariosta pieni tyttö tunnistaa niitä niiden latinalaisilla nimillä. Lapset tanssivat meille nuotion lämmössä.”

Matti Sarmela

Kuinka iriadamantti määritellään

Delegitimointi ja kunnan ihmiset

Suomen antropologi 3/2004.

Ennakkoluulot ja maallikkoteoriat

Teoksessaan "Psykiatria ja kulttuuri", joka koski suomalaisista ja mustalaisista annettuja oikeuspsykiatrisia mielentilalausuntoja, Anna Maria Viljanen toi esille käsitteen maallikkoteoria. Psykiatreina mielentilatutkijat

nojasivat oman tieteenalansa teorioihin, mutta arvioidessaan mustalaiskulttuurin vaikutusta tutkittavan rikoshistoriaan tai persoonallisuuteen, he tekivät johtopäätöksiä, jotka perustuivat maallikkoteorioihin siitä, mitä mustalaisuus on. Koulutettuina ihmisinä psykiatrit niin kuin muutkin nykyajan asiantuntijat katsovat oppineensa ajattelemaan kriittisesti eivätkä pidä itseään ennakkoluuloisina, mutta siirtyessään kompetenssinsa ulkopuolelle he itse asiassa luovat maallikkoteorioita ja argumentoivat niitä stereotyyppisillä käsityksillä, joiden taustalla on ns. yleinen mielipide, medioiden tuottamat mielikuvat tai toisten ihmisten tulkinnat.(1)

Tieteellisten teorioiden ja maallikkoteorioiden välillä on selvä ero. Tutkijat edellyttävät, että heidän oman tieteenalansa teoriat ovat täsmällisiä ja tieteen pelisääntöjen mukaan todennettuja, verifioituja. Maallikkoteoriat ovat usein tiedostamattomia ja perustuvat yksittäistapausten analyysiin, jopa ainutkertaisiin kokemuksiin, eivät systemaattiseen tiedon hankintaan. Ja silloinkin, kun nykyajan ihmiset kuvittelevat luovansa oman mielipiteensä esimerkiksi vieraista kansoista tai poikkeavista ryhmistä, he etsivät enemmän "verifiointeja kuin falsifiointeja", ts. keräävät mieluummin todisteita ennakkokäsityksilleen kuin asettavat ne epäilyksen alaisiksi. Maallikkoteoriat ovat siis itse asiassa mielipiteitä, joita asianomaiset pitävät perusteltuina ja tosiasioihin nojaavina, vaikka niiden taustalla olisivat vain valtaväestön yleiset ennakkoluulot ja ns. toiseuteen kohdistuneet etnosentriset tulkinnat.

Ennakkoluuloja koskevassa tutkimuksessa on tuotu esille kolme perusasiaa. Poikkeaviin ryhmiin ja etnisiin vähemmistöihin, kuten meillä saamelaisiin, mustalaisiin tai ulkomaalaisiin kohdistuvat valtaväestön asenteet ovat (1) yleensä negatiivisia ja sitä kielteisempiä mitä poikkeavampana kulttuurinen toiseus koetaan. Negatiivisuus on ikään kuin sisäänrakennettu valtaväestön asenteiden muodostukseen. Kielteiset asiat nähdään ensimmäisinä ja negatiiviset mielipiteet tai sanomalehti uutiset koetaan enemmistön taholta uskottavammiksi kuin myönteiset. Enemmistön ennakkoluulot ja stereotyyppiset mielikuvat voivat (2) muuttua vain silloin, kun vähemmistön uskotaan omaksuneen samat arvot kuin valtaväestö eli kun heidän uskotaan muuttuneen kulttuuriltaan samanlaiseksi. Toisella tavoin ilmaistuna valtaväestön kulttuurinen lähestyminen on etnosentristä, se uudelleen arvioi asenteitaan hyväksymällä vain samanlaisuuden. Ennakkoluulot ja stereotypiat (3) perustuvat tavallisesti yksityisiin kokemuksiin, jotka yleistetään koko vähemmistöä koskeviksi. Yksityiset ihmiset voivat leimata vähemmistön, mutteivät enemmistöä. Me suomalaiset emme esimerkiksi usko, että meidät kokonaisuena kansana luokiteltaisiin samanlaisiksi kuin Tallinnassa vierailevat suomalaiset turistit. Kun valtaväestö suhtautuu pieniin ryhmiin, asenteet ovat kokonaan toisenlaisia. Yksityiset esimerkit yleistetään koskemaan kollektiivisesti koko ryhmää ja niistä tulee todistusvoimaisia maallikkoteorioiden argumentteja.(2)

Mediatutkijat ovat osoittaneet, kuinka etniset ryhmät pääsevät yleensä vain huonoihin uutisiin, jos he yleensä ylittävät informaatiokynnyksen. Englannissa tehdyn tunnetun Unescon selvityksen mukaan etnisiä ryhmiä koskevissa uutisotsikoissa esiintyy yleensä iskusanoja, jotka assosioituvat väkivaltaan, konflikteihin, yhteiskunnan valvontaan, poliisitoimiin ja rikoksiin.(3 Kysymyksessä on siis aina jokin uhka, paha, pelottava tapahtuma. Valtaväestön ja poikkeavan ryhmän kohtaaminen tai niiden välinen julkinen keskustelu ei yleen-

säkään ole demokraatista. Etnosentrisessä hierarkiassa itseään korkealla pitävä valtakulttuuri ei juurikaan kuuntele vähemmistöä ja mediat toimivat joka tapauksessa enemmistön ehdoilla. Kulttuuriset ennakkoluulot säilyvät sitkeästi hengissä; ne ovat kehäpäätelmiä, joissa vahvistuu yleensä kielteisyys.

Iriadamant-yhteisö ja sen karkottaminen

Syksyllä 1991 Suomeen saapui vaihtoehtoihmisten yhteisö, jonka jäsenet käyttivät itsestään nimitystä elno iriadamant eli 'iriadamant ihmiset'; suomalaisessa lehdistössä heidät tunnettiin nimellä "Kittilän intiaanit". Iriadamant-kylään Kittilän Lainiolle tuli ihmisiä eri puolilta Eurooppaa, myös suomalaisia oli mukana. Ydinjoukko oli ranskaa puhuvista maista, Ranskasta, Belgiasta ja ranskan-kielisestä Kanadasta. Yhteisön jäsenmäärä oli pitkään noin 80 henkeä, ajoittain heitä oli enemmänkin. Suurin osa heistä oli nuoria, mutta mukana oli myös vanhempaa väkeä ja aviopareja lapsineen; opiskelijoiden ohella leirillä oli monien nykyajan ammattien edustajia. Yhteisön "päällikkö" Apjoilne (Norman Williams) oli Kanadan intiaanijuurta (micmac) ja monissa muissakin yhteisön jäsenissä oli todellista intiaanivertaa. Ilmeisesti heidän vaikutuksestaan ryhmän jäsenet halusivat identifioitua Pohjois-Amerikan intiaaniansoihin, pohjoisten metsien alkuperäisasukkaisiin. Iriadamantit pukeutuivat intiaanasuihin ja ottivat mm. käyttöönsä micmacinkieliset nimet. He halusivat toteuttaa selviytymisprojektinsa etnisenä ryhmänä, omana kansana, joka loisi itse arki- ja juhlakulttuurinsa, omat tapansa, musiikkinsa, laulunsa ja lopulta kielensäkin. Iriadamantit eivät ymmärtäneet, että suomalaiset ottivat heidän intiaaniutensa kirjaimellisesti. Heidän tultuaan Suomeen sanomalehdet julistivat, että maahamme on vaeltanut Pohjois-Amerikasta löytynyt, entuudestaan tuntematon intiaanikansa naisineen ja lapsineen.

Todellisuudessa iriadamantit tulivat Suomeen Oulun yliopiston kutsusta toteuttamaan selviytymisprojektia, josta käytettiin nimeä SEEDS (tai Ecoovie); sen piti kestää seitsemän vuotta. Projektin sihteerinä toimi belgialainen Ogtjusun (Erik van Monckhoven-Verlaine), joka osasi englantia ja edusti yhteisöä ulospäin. Iriadamantit saivat vuoden oleskeluluvan prof. Erkki Pulliaisen luvattua vastata hankkeesta ja sen kustannuksista. Yhteisön jäsenillä oli siis viralliset lupapaperit ja passit, joista selvisi heidän kansalaisuutensa. Aluksi iriadamanttien tarkoitus oli asettua johonkin Keski-Suomeen (Saarijärvelle), mutta Kittilän Lainiolla aloittanut lomayritys Polartrio halusi käyttää "intiaaneja" mainoksena ja kutsui heidän asumaan lomakylänsä läheisyyteen. Asiasta tehtiin kirjallinen sopimus. Pulliaisen vetäydyttyä hankkeesta Ulkomaalaisvirasto ei enää halunnut jatkaa heidän oleskelulupaansa, koska tutkimusprojektin katsottiin loppuneen eikä löytynyt sellaista tahoa, joka olisi taannut heidän toimeentulonsa. Leirikylän omavaraisuus ei kelvannut toimeentulon takeeksi. Ulkomaalaisvaltuutettu Antti Seppälä pyysi karkotuspäätöksen purkamista ja teki asiasta valituksen korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Tässä vaiheessa perustettiin myös Elnon iriadamant -tukiyhdistys, mutta sen toimin-

nalla ei ollut vaikutusta viranomaisten lausuntoihin eikä päätöksiin.(4

Iriadamanttien karkotukseen liittyy sensaatiolehtien aloittama ajojahti, joka lienee ainutlaatuisin suomalaisen tiedonvälityksen vaiheissa. Iriadamanttien kysymyksessä lehdistö jakautui kahtia, niin kuin Maarit Niiniluoto on tutkielmassaan osoittanut.(5 Monet viikkolehdet, etenkin naistenlehdet, suhtautuivat heihin positiivisesti ja esittelivät innokkaasti leirin värikästä intiaanikansaa ja heidän ideologiaansa. Sen sijaan muutamat ns. sensaatiolehdet alkoivat pyörittää todellista huhu- ja paljastusmyllyä, jossa iriadamantit syyllistettiin pahimpiin kuolemansynteihin, mitä nyky-yhteiskunta tuntee alkaen seksuaalisesta irstailusta ja lasten hyväksikäytöstä (pedofiiliasta), aidsiin, huumeisiin ja terrorismiin. Heidät leimattiin työtä vierovaksi "riskiväeksi" ja lahkolaisiksi vailla omaa tahtoa ja arvostelukykä, ja vaaralliseksi esimerkiksi suomalaiselle yhteiskunnalle.

Tässä kirjoituksessa ei ole mahdollista kertoa yksityiskohtaisesti iriadamanttien elämästä tai ideologiasta eikä kuvata koko karkotusprosessia. Tarkastelen vain sitä, kuinka maallikkoteoriat tuotetaan ja poikkeava ryhmä delegitimoidaan. Toimin Elnon iriadamant-tukiyhdistyksen puheenjohtajana ja jouduin seuraamaan tapahtumien eri vaiheet, ja kokemaan myös sen mediaterrorin, jonka lehdistö heihin kohdisti. Olennaista koko näytelmässä oli, etteivät virkamiehet, lausuntojen antajat, eivätkä paljastuskirjoituksia kirjoittaneet toimittajat käyneet iriadamanttien leirikylässä eivätkä halunneet henkilökohtaisesti edes tutustua heidän elämäänsä.

Elnon iriadamant-yhteisö asui Kittilän Lainiolla melkein kaksi vuotta ennen kuin heidät karkotettiin. Yhteisö ei missään vaiheessa pyytänyt sosiaaliapua Kittilän kunnalta eikä Suomen valtiolta. Karkotettuinkin he lähtivät maasta omaehtoisesti, eivät valtion kustannuksella. Nämä ovat tosiasioita, jotka viranomaiset jopa suojelepoliisin päällikkö ovat joutuneet julkisuudessa vahvistamaan.(6 Ruoka- ja muuta apua heille antoivat ruotsalaiset ja suomalaiset luomuviljelijät ja vaihtoehtoihmiset, ja heidän tuekseen perustettu yhdistys. Tuo pieni kansa ei "häirinnyt ympäristönsä asukkaita" eikä kukaan heidän parissaan eläneistä suomalaisista ole tullut kertomaan, että iriadamant-kylässä olisi juopoteltu, riideltä tai tapeltu. Kylässä vallitsivat tiukat käyttäytymissäännöt ja päivittäiset työt noudattivat tarkkaa ohjelmaa. Talvinen leiri kyllä karsi pois mahdolliset "hipit", jotka etsivät helppoa elämää.

Ainoa yhteisöä sivuava rikkomus oli se, kun kaksi leirille tullutta nuorta poikaa oli mennyt läheiseen huvilaan ja keittänyt siellä itselleen ruokaa, kananmunia. Huvilan omistaja ilmoitti asiasta poliisille, muttei nimismiehen kehotuksista huolimatta halunnut nostaa syytettä. Kuitenkin asia levisi uutisena tiedotusvälineissä ja sitä käytettiin todisteena häiriöstä, joka leiristä koitui Kittilän viranomaisille. Leirissä tapahtui myös yhden lapsen yllättävä kuolema, joka oli luonteeltaan samantapainen kuin ns. kätkytkuolema eikä kohtaukseen ole saatavissa tehokasta lääketieteellistä apua. Tapauksen ovat viranomaiset tarkoin tutkineet.

Iriadamantit kokivat tulleen suomalaisen pettäviksi ja vieläpä häpäisemiksikin. Ensin heidät kutsuttiin suuriäänisesti maahan ja alettiin sitten julkisesti solvata ja lopulta karkotettiin. Omasta mielestään he olivat tehneet tinkimättä oman osuutensa ja olisivat olleet valmiit jatkamaan projektia alkuperäisen suunnitelman mukaan. Seitsemän vuoden aikana he osoittaisivat, että ihminen voi elää luonnossa luonnonympäristönsä

ehdoilla niin kuin alkuperäiskansat ovat tehneet, vieläpä äärimmäisissä oloissa napapiirin pohjoispuolella. Selviytymisen tuli perustua ympäristöstä hankittuun todelliseen, tieteelliseen tietoon, kokeellisesti testattuihin paikallisten luonnonkasvien viljelyyn ja kestäviin luonnonkäytön muotoihin. Käyttäen nykyaikaisen tieteen keinoja ja luonnonvaraisten kansojen viisautta iriadamanteilla oli tarkoitus luoda mahdollisimman omavarainen yhteisö ja siirtää sen henkinen perintö eteenpäin. He halusivat kasvattaa lapsensa elämään todella so-
pusoinnussa luonnon kanssa ja näkemään, ettei moderni teollinen kulttuuri voinut olla ainoa mahdollinen elämäntapa.

Iriadamantit saapuivat Suomeen kävelen Euroopan halki. Lähtiessään kesällä 1993 he kävelivät halki Suomen aina Utsjoelle saakka ja katosivat. Tuo pitkä marssi oli nimeltään "Kävelevä puhe", heidän puheensa suomalaisille. He valmistivat ruokansa pää-asiassa matkan varrelta keräämistään kasveista ja keskustelivat paikallisten ihmisten kanssa. Monet lehdet kirjoittivat heistä myönteisesti, sensaatiolehdet vaikenivat.

Nimismiehen lausunto

Aloitan Kittilän nimismiehen lausunnosta, johon iriadamanttien karkotus muodollisesti perustui. Sen liitteinä ovat Kittilän kunnan-johtajan, sosiaalilautakunnan ja terveyskeskuksen lausunnot sekä lehtileikkeitä ym. papereita yhteensä 17 kappaletta.(7 Nimismiehen lausunnossa todetaan mm., että "leiriläiset suhtautuvat erittäin röyhkeästi ja välinpitämättömästi suomalaisen yhteiskunnan normeihin, josta on osoituksena luvaton tunkeutuminen alueen läheisyydessä oleviin loma-asuntoihin ja niiden luvaton käyttäminen; tullimääräysten rikkominen (leiriläiset hakevat elintarvikkeita Ruotsista), epäkuntoisten ajoneuvojen liikenteeseen käyttäminen yms." (s. 3-4). Teot olivat selviä esimerkkejä siitä, mitä tulee tapahtumaan, jos leiri saa jäädä paikkakunnalle. "Leirin elämää useamman vuoden ajan seuranneet ja sitä tuntevat henkilöt kertovat, että leirissä käytetään myös huumeita" (s.4). Näyttöä ei kuitenkaan ollut, koska poliisi ei huhujen perusteella ollut vielä suorittanut tutkimuksia. Leirin johtaja, yhteisön puhemies Mr. Abjoilne asui maanomistajan mukaan leirillä, mutta pakoili viranomaisia eikä nimismies ollut yrityksistään huolimatta saanut tarkistetuksi hänen passiaan.

Leiristä nimismies esittää käsityksensä, että se on suljettu yhteisö, jonka jäsenillä puhemiestä lukuun ottamatta ei saanut olla yhteyttä ulkomaailmaan. Kun leirin puhemies ja alijohtajat "asuvat ja elävät lämpöisissä puhtaissa lomaosakkeissa", niin yhteisön 5-10 kouluikäistä lasta sekä "perusjäsenet elävät eristettynä, alistettuna, rahattomana, osittain nälkäisinä kylmissä turvemajoissa" (s. 4). Lastenko avulla "selvitetään, kuinka ihminen selviää vaikeissa olosuhteissa?", nimismies kysyy (s. 4). Lausunnossa ei puhuta suoraan "spermari-tuaaleista" tai aidsista eikä viitata muihinkaan lehtiin yltäneisiin huhuihin yhteisön seksuaalielämästä. Mutta nekin ovat lausunnon taustalla. "Päivä päivältä tulen yhä vakuuttuneemmaksi siitä, että kysymyksessä ei ole

tieteellistä toimintaa harjoittava tiedemiesryhmä. Kysymyksessä on erittäin voimakkaan ja älykkään ihmisen Mr. Abjoilnen johtama uskonnollinen ryhmä, jonka jäsenet ovat täysin vailla omaa tahtoa." (s.4). Sen jälkeen nimismies luettelee, että leiri on ollut Euroopan eri maissa, mutta joutunut kaikkialta "lähtemään viranomais-ten ja leirin välisten epäselvyyksien vuoksi" (s.5). Lausunnon ydinkohdassa tiivistetään iriadamant-yhteisön luonteen määrittely seuraavasti.

"Leiriä usean vuoden ajan seuranneet ja siellä osittain eläneetkin henkilöt ovat kertoneet minulle seuraavaa:

- ryhmä ei koostu alkuperäisistä intiaaneista*
- ryhmän varsinainen johtaja on erittäin älykäs, voimakastahtoinen ja samaanimainen Mr. Abjoilne, joka saattaa olla intiaani.*
- Abjoilne hallitsee kaikkea elämää leirillä; kaikki tapahtuu vain hänen kauttaan ja avullaan*
- leirin jäsenet ovat täysin alistettuja ja vailla omaa tahtoa olevia ihmisiä*
- jäsenet eivät pääse leiristä pois, koska heillä ei ole rahaa eikä vaatteita*
- leirin erikoisen 'yhteiskuntarakenteen' ansiosta Apjoilne kerää jäseniksi aikovilta erittäin suuria rahasummia; uuden jäsenen on maksettava aina lisää päästäkseen lähemmäksi täydellistä jäsenyyttä (– puhemiehellä oli nähty olevan rahaa 500 000 mk)*
- Abjoilne pystyy hypnotisoimaan ihmisiä; tämän taitonsa ja luomiensa rituaalimenetelmin avuin hän pystyy hallitsemaan leirin jäseniä*
- kysymys ei ole mistään tieteellisestä tutkimustyöstä, vaan erikoisesta uskonnollisesta ryhmästä, jossa ihmiset alistetaan*
- ainoa konsti leirissä olevien pelastamiseksi on ryhmän hajottaminen*
- määrätyissä rituaaleissa käytetään jotain huumetta" (s. 5).*

Lausuntonsa loppuosassa nimismies pohtii kysymystä, tuleeko suomalaisen yhteiskunnan sallia keskuudessaan tällaista "salaperäistä uskonnollisia rituaaleja" harjoittavaa yhteisöä. Vaikka "ryhmän puolustajat sanovat, että sivistyneessä maailmassa jokainen saa elää haluamallaan tavalla ja että ryhmän jäsenet eivät häiritse ympäristöä", nimismiehen mielestä sivistynyt maailmakaan ei voi hyväksyä sellaista "äärettömyyteen asti", vaan kaikkien ihmisten tulee noudattaa "järjestäytyneen yhteiskunnan turvallisuuden kannalta tärkeitä normeja" (s. 6). Sen vuoksi eivät kunnan sosiaali- ja terveysviranomaiset voi ottaa vastuuta yhteisön jäsenistä, lasten elinolosuhteista, terveydentilasta, puhumattakaan näiden ihmisten henkisestä tilasta heidän asuensa metsässä turvekammeissa (s. 7). Ehkä nimismiehellä oli mielessään jokin historiallinen esimerkkikin, ainakin "hipit". Joka tapauksessa yhteisö oli esimerkkinä vaarallinen. Jos sille annettaisiin oleskelulupa vastoin ympäröivän yhteiskunnan ja maanomistajan tahtoa, asetettaisiin ryhmän jäsenet lain edessä parempaan asemaan kuin suomalaiset. "Meidän suomalaisten viranomaisten ensisijaisena tehtävänä on kuitenkin Suomen kansalaisten oikeuksien puolustaminen" (s. 7). Näin siis perusteltiin karkotuksen oikeutus, iriadamant-

teilta ei pyydetty vastinetta.

Herodotoksen lausunto

Herodotoksen historiateosta, jonka hän kirjoitti n. 2500 vuotta sitten, käytetään usein esimerkkinä siitä, kuinka etnosentrinen kvasitieto muista kansoista ja yleensä kulttuurisesta toiseudesta syntyy tai tuotetaan.(8 Muinaisten helleenien etnosentrisessä maailmankuvassa kreikkalaisen sivistyksen ulkopuolella asuvat kansat olivat barbaareja. Historiateoksensa neljännessä kirjassa Herodotos kuvaa skyyttejä, pohjoisissa metsissä asuvia hyperboreaalisia ja muita kaukaisia kansoja käyttäen tiettyjä klisee-mielikuvia. Barbaarikansat olivat, niin hänelle oli kerrottu, (a) epäinhimillisiä ja siivottomia, "kaikista ihmisistä raaimpia" (IV:106), ne (b) hankkivat ravintonsa poikkeavalla, alkeellisella, jopa saastaisella tavalla, (c) harjoittivat kummallisia tai luonnottomia uskonnollisia rituaaleja eivätkä (d) tunteneet moraalista häveliäisyyttä. Seksuaalista alkukantaisuutta kuvataan stereotyyppisillä ilmaisuilla. Tällaisten kansojen keskuudessa ihmiset elivät promiskuitiivisessä alkutilassa, "parittelivat julkisesti kuin eläimet", kaikki naiset olivat miesten yhteisomaisuutta (IV:104) eivätkä he eivät tunteneet avioliittoa vaan "pitivät yhteyttä elukoiden tavoin". Kun jonkun naisen lapsi oli kasvanut kolmikuukautiseksi tai vanhemmaksi, miehet kokoontuivat yhteen ja "sen miehen lapsena, jonka näköinen hän on, lasta pidetään" (IV:180).

Etnosentristen kertomusten perusrakenteet löytyvät yhä uudestaan ja uudestaan historioista, matkakuvauksista, sotapropagandasta, vähemmistöjä koskevista ennakkoluuloista. Näitä kertomuksia esittivät runoilijat itämaisten keisarien ja kalifien hoveissa, Euroopan siirtomaavaltujen "löytöretkeilijät", lähetyssaarnaajat ja hallintoviranomaiset. Aina on jossain ollut "Gogin ja Magogin kansa", josta kerrottiin hallitsijoille, keskusvirastoille. Vanhan euraasialaisen historiatradition mukaan tuo kansa asui eristettynä jossakin pohjoisessa, maailman äärillä, pimeyden maassa (Suomessa). Heidän luokseen pääsi vain kapeaa rotkoa pitkin, vuorten välistä tai rautaportista, he söivät käärmeitä, sikiöitä, saastaisia ruokia, ja jos nuo ihmiset pääsisivät lisääntymään, he saastuttaisivat koko maan. Gog ja Magog on kokonainen maailman-genre hallintakertomuksia, jotka ovat uusintaneet itsensä läpi vuosituhansien.(9

Etnosentriset kvasitiedot ja ennakkoluulot rajasivat pois kansat ja "ryhmät", jotka eivät kuuluneet "normaaliin yhteiskuntaan" ja sivistyksen piiriin, ja joilla ei siis ollut oikeutta saada osakseen ihmisarvoista kohtelua. Jossakin oli ihmisyyden raja, jota valistunut helleeni tai myöhempi hallintomies ei voinut ylittää. Nykyajan herodotosten lausunnot, joita he "antavat kertoa" valtiailleen, perustuvat nekin jostakin, yhä kauempaa ja kauempaa tuleviin tietoihin, kertomuksiin, lähteisiin, joita ei todellisuudessa ole olemassakaan.

Syyllystämisen mekanismi

Valtaryhmien harjoittamasta äärimmäisestä vähemmistöjen diskriminoinnista on käytetty termiä delegitimisaatio. Daniel Bar-Tal on määritellyt delegitimoinnin perimmäiseksi moraaliseksi luokitteluksi. (10 Poikkeava ryhmä syyllistetään ja leimataan eettisesti niin epäihmismäiseksi, että siltä voidaan ottaa pois ihmisarvo ja sen jälkeen sulkea yhteiskunnan ulkopuolelle, esim. keskitysleirille. Tai karkottaa. Olennaista on siis moraalinen luokittelu. Vastaihmiset dehumanisetaan (rinnastetaan eläimiin tai paholaiseen) ja demoraalistetaan (spermarituaaleja harjoitaviksi irstailijoiksi) tai heidät leimataan mentaalisesti vajavaisiksi tai suorastaan hylkiöiksi (rikollisiksi psykopaateiksi, laiskaksi loisväeksi). Tavallista myös on, että moraalisesti epäihmisiksi leimattuihin ripustetaan nimilappu, joka määrittelee heidät peruuttamattoman epäsosiaalisiksi, suorastaan vaarallisiksi (pedofiili, aidsin levittäjä, terroristi). Delegitimointi tekee poikkeavan ryhmän jäsenet ikään kuin primordiaalisesti, synnynnäisesti ja pysyvästi pahoiksi, epäihmisiksi tai vastaihmisiksi, joiden eliminoiminen on itseoikeutettua, yhteiskunnan moraalin kannalta jopa välttämätöntä. Yhteiskunnallisen delegitimoinnin ääripäässä olevia ihmisiä ei enää voida sosiaalistaa, kasvattaa tai uudelleen kouluttaa, he ovat psyykkisesti ikään kuin eläinten tasolla ja sen vuoksi heitä voidaan myös käsitellä kuin eläimiä.

Yhteiskunnan ulkopuolelle julistamisen takana on useimmiten jokin keskitetty ideologinen valtajärjestelmä. Kuten tiedämme, delegitimoinnin kohteeksi ovat joutuneet kristillisen yhtenäiskulttuurin vastaihmiset, antikristuksen palvelijat eli noidat; Natsi-Saksassa juutalaiset ja muut ala-arvoiset ihmisrodut; kommunismin piirissä kapitalistit, "kulakit" ja "kansan viholliset". Delegitimointia tapahtuu myös moderneissa kehitysvaltioissa, joka päivä, olivat moraalisen luokittelun kohteena sitten mustalaiset, maahan muuttajat, työttömät tai joku uskonnollinen vähemmistöryhmä. Keskitetyissä järjestelmissä stereotyyppit palvelevat yhdenmukaistamista, massojen hallintaa. Aikansa meritokratian on tavalla tai toisella luotava viholliskuvia ja stereotyyppioita sellaisista ihmisistä, jotka uhkaavat heidän luomaansa oikeaa yhteiskuntaa, heidän kulttuuriaan. Ideologiat antavat oikeuden tuomita ja jos eliminointikoneisto on olemassa, ilmestyy kyllä paikalle pikkupappi, puoluevirkamies tai meritokraatti, joka ilmiantaa, syyllistää, suorittaa puhdistuksen. Noitavainojen historia ja entisissä kommunistimaissa ilmestyneet muistelmat kertovat miljoonia tarinoita siitä, kuinka aina löytyy järjestelmän uskollisia kannattajia, valistuneita ihmisiä, hyviä perheenisiä ja -äitejä, jotka haluavat uskoa ideologian luomiin uhakuviin ja eliminoida anti-ihmiset. Todellinen meritokraatti on aina halunnut määrätä, kuinka toisten ihmisten tulee elää ja mihin kaikkien muidenkin on uskottava.

Yhteiskunnallinen delegitimointi toimii myös siinä prosessissa, jossa iriadamantit syyllistettiin ja karkotettiin. Iriadamantit joutuivat herkeämättömän, systemaattisen demoraalistamisen, jopa dehumanistamisen kohteeksi. Heidän kohtalonsa on myös kertomus siitä, kuinka mediavalta tai oikeastaan muutamat yksityiset toimittajat kykenivät tuottamaan jatkuvasti "pahuuskertomuksia" tapaamatta koskaan niitä ihmisiä, joilta he riistivät ihmisyyden.

Kuinka poikkeava ryhmä delegitimoidaan

Lahko, jonka johtaja huumaa jäsenensä

Iriadamanttien julkinen epäihmisiksi leimaaminen alkoi vuodenvaihteessa 1993. Ajojahti leimahti äkkiä ja muuttui absurdiksi, hallitsemattomaksi medianäytelmäksi, joka osoitti ainakin sen, minkälaisia ovat suomalaisen yhteiskunnan pelottavimmat moraaliset uhkakuvat. Kuinka suomalaiset säikäytetään.

Suomessa lahko on negatiivinen kategoria. Uskonnollinen tuomitseminen toimi erityisesti Kittilän laestadio-laisessa ympäristössä; kristillisissä laukoissa huipentuu länsimainen kulttuurinen ja uskonnollinen etnosentrismi. Paikalliset ennakkoluulot pysyivät piilossa, kunnes näyttämölle nousi ruotsalainen Elisabeth Rydell-Janson, Ruotsin vihreiden entinen kansainvälinen sihteeri. Ensimmäisenä julkaisi Lapin Kansa (12.1.1993) salaperäisen haastattelun otsikolla "Iriadamant-lahkolaisuus riistää ihmiseltä yksityisyyden. Ex-avustaja varoittaa yhteisön jäseniä päällikön hirmu- vallasta".(11 Haastateltavana esiintyy ruotsalainen Anita. Toimittajan mukaan hän oli ollut aktiivinen yhteisön tukija, mutta huomannut valheen eikä koston pelosta halunnut paljastaa henkilöllisyyttään. Kirjoituksessa viljellään taitavasti puolipsykologista kieltä, joka kuuluu laukojen mustamaalaamiseen.

Negatiiviseksi leimatulla laukolla on aina "samaanimen" johtaja, joka on ottanut opetuslapsensa täydellisesti hallintaansa ja käyttää heitä hyväkseen. Lahkoa kuvattaessa käytetään "pakanallisia" termejä, kuten magia ja riitti. Stereotyyppioissa on myös olennaista, että laukojen samoin kuin noitien, juutalaisten ja pakanakansojen rituaalit ovat luonnottomia, sellaisia joita normaali ihminen ei voi tehdä. Perverssit riitit osoittavat laukojen jäsenten olevan henkisesti kehittymättömiä ja moraalisesti ihmisyyden ulkopuolella.

Anitan syytökset kohdistuivat iriadamant-yhteisön puhemieheen Apjoilneen. Hän oli "samalla poppamies ja samaani", jolla oli leiriläisiin maaginen valta; hän kykeni "aivopesemään" laukolaiset ja kääntämään heidän tietoisuutensa "päälaelleen" niin, ettei heillä enää ollut tahtoa irrottautua yhteisöstä. Jokaisen joka hyväksyttiin laukon jäseneksi tuli katkaista suhteensa vanhempiinsa ja antaa omaisuutensa puhemiehelle. Anita antaa ymmärtää, että yöllisissä istunnoissaan leiriläiset käyttävät huumeita (piippu kiertää), he elävät tylsistyneinä vailla omaa tahtoa ja luonnollista seksiä. Leirin lapset oli siitetty yhteisesti "spermarituaalissa" eivätkä he saa tietää biologisia vanhempiaan. Sitten heräsivät pääkaupungit sensaatiolehdet. Ilta-Sanomien "suuressa pal-

jastusnumerossa" (20.2.1993) kerrottiin, kuinka ranskalaisen lastenpelastusjärjestön UNADFI:n mukaan iriadamant-yhteisön "pojat alistetaan riitti-yhdyntöihin" (otsikko) ja että näissä riiteissä harjoitetaan mm. sodomiaa ja homoseksuaalista yhdyntää.(12

Kun kysyin iriadamanttien edustajilta, kuka Anita oli, he eivät kyenneet muistamaan ketään muuta kuin yhden ruotsalaisen naisen, joka heidän ilmaisuaan käyttäen "oli jonkin aikaa ollut leirissä etsimässä muutama vuosi sitten kuollutta miestä", yrittämässä opettaa okkultismia tai muuta salaoppia. Anita näyttää kuitenkin olevan sama henkilö, Elisabeth Rydell-Janson, jonka tietoihin Vihreän Lanka perusti sensaatiokirjoituksensa.

Kansainvälinen paha henki

Sensaatiokirjoituksille tyypillinen mielikuvien ja iskusanojen käyttö huipentui Vihreän Langan artikkelissa "Petos" (11.2. 1993).(13 Siinä samoin kuin Ilta-Sanomien 4-5 -sivuisessa mediakertomuksessa (20.2.1993) esiintyy delegitimoinnin moraaliset stereotypiat. Vihreän Langan kansikuvassa puhemies Apjoilnen kasvojen yli on vedetty musta risti, niin kuin tehtiin Natsi-Saksassa niille vastustajille, jotka sitten "katosivat" yhteiskunnasta. Kuvasta tuli sensaatiokirjoittelun tunnus ja siitä lähtien iriadamantit kulkivat Suomessa musta risti kasvoillaan.

Vihreän Langan alaotsikot "Paha henki" ja "Vanhemmat etsivät lapsiaan Kittilän leiristä" olivat lahkouutisten mieliku- vakieltä. Lehdessä kerrottiin, kuinka useilla eri nimillä esiintynyt puhemies oli Belgiassa paljastettu kansainväliseksi huijariksi, jonka uraan oli kuulunut mm. "asekauppaa, lapsipornon välitystä ja menneisyys terroristijärjestöissä". Hän oli "pahamaineinen lahkonojohtaja", joka oli 25 vuoden ajan esiintynyt lukuisilla eri nimillä ja kaikkialla jättänyt jälkeensä petoksia. Kittilän intiaaniheimo olikin lahko, väärennös.

Kirjoitus perustui Elisabeth Rydell-Jansonin tietoihin. Todellinen sensaatio oli kuitenkin uutinen, että Apjoilnesta ja hänen joukkiostaan oli Belgiassa julkaistu oikein kirjakin, josta lehti käytti nimeä "Ecovie, le Mic Maq, des Services de Renseignements". Rydell-Jansonin mukaan kirjassa osoitettiin, että puhemies ja hänen Ecoovie-liikkeensä oli eri puolilla Eurooppaa syyllistynyt terrorismiin, asekauppaan, vakoiluun, huumeiden ja pornografian välittämiseen, pedofiliaan, petoksiin... (14 Lisäksi kerrottiin, että Apjoilnea oli Belgiassa pidetty tutkintovankeudessa ja että häntä vastaan oli nostettu syyte.

Mikä oli teoksen todellinen lähdearvo? Myöhemmin kävi ilmi, että teos on kahden lehtimiehen kirjoittama agenttitarina Apjoilnesta kansainvälisenä tiedustelupalvelun asiamiehenä ja seikkailijana; iriadamant-yhteisöstä ei puhuta juuri mitään. Kirjassa puhemies ja hänen kumppaninsa syyllistettiin assosioimistekniikalla, yhdistämällä heidät jonkun ulkopuolisen esittämiin epäilyihin, mahdollisiin tapahtumiin tai tiedon lähde on jossakin kaukana, lukijan kokemuspöyrin ulkopuolella, ikään kuin virtuaalitodellisuudessa. Teos on itse asias-

sa samanlainen kertomus kansainvälisestä tiedustelumaailmasta kuin Herodotoksen kuvaukset barbaareista. Todellista lähdettä ei ollut missään olemassakaan. Apjoilnen asianajaja ilmoitti kirjeellään, ettei tätä syytetty terrorismista eikä mistään muustakaan sen tapaisesta rikoksesta, vaan epäselvyyksistä valtion kehitysapuvojen käytössä.(15

Vihreän Langan tarkoitus oli myydä paljastuksia ja se kertoi suurelle yleisölle vaikuttavan mediatarinan. Lehden toimittajista ei kukaan ollut käynytkään Lainiolla eikä sen paremmin tutustunut paljastuskirjaan, saattikka että he olisivat koettaneet ottaa selville, mistä puhemiestä Belgian tuomioistuimessa syytettiin. Belgialaiskirjasta tuli ulkomainen auktoriteetti, joka lopullisesti vahvisti lehtien mielikuvakertomukset ja viranomaisen ennakkoluulot. Suomalaisia on aina hallittu ulkomaalaisilla auktoriteeteilla. Artikkelin kirjoittaja matki sensaatiolehtien tajuntatekniikkaa myös siinä, että hän antoi näennäisesti puheenvuoron myös iriadamanttien puolustajalle, Aulis Junekselle; lehden ulkomaiset asiatiedot tietenkin mitätöivät kaikki muut puheenvuorot. Myös Eino Iriadamant -tukiyhdistys tuodaan esille, mutta esimerkkinä siitä, kuinka Suomessa on yhä harhautettuja ihmisiä, jopa professoreita, jotka ovat joutuneet "intiaanien" huiputettaviksi.

Miksi juuri vihreän liikkeen nimissä esiintyvä lehti julkaisi kaikkein hyökkäävimät kirjoitukset? Ogtjusunin arvelun mukaan syyt olivat poliittisia. Vihreä liike on myös Euroopassa jakaantunut kahteen suuntaan, integraativihreät tai city-vihreät käyttävät vihreyttä poliittisen vallan välineenä haluamatta lopultakaan muuttaa kasvu- ja kulutusyhteiskunnan perusrakenteita. Ekovihreät vaativat koko kulttuurin ja ihmisen oman elämätavan muutosta, ja iriadamanttien Ecoovie-liike oli Etelä-Euroopassa ollut kaikkein näkyvimpiä niistä ryhmistä, jotka omalla esimerkillään halusivat osoittaa, että ihmisellä on vielä mahdollisuus elää sopusoinnussa luonnon kanssa. Niin kuin veljessodissa, myös saman ideologian sisällä toimeenpannaan kaikkein julmimmat puhdistukset. Suomalaiselle lehtimiesmoraalille on myös tyypillistä, ettei Vihreä Lanka korjannut uutisiaan ja vielä myöhemminkin (4.3.1993 ja 7.5.1993) lehti kirjoittajia vaihtaen liittyi Ilta-Sanomien johtamaan kampanjaan ja toi esille "Brysselin tietojään". Eräässä haastattelussa Vihreän Langan silloinen päätoimittaja myönsi, että toimitus oli liikaa luottanut Rydell-Jansoniin, mutta piti yhä belgialaisia lehtitietoja journalistisen käytännön mukaan luotettavina. Artikkelin ei päätoimittajan eikä muidenkaan toimittajien mukaan voinut vaikuttaa karkotuspäätökseen. (16

Mitä ruotsalainen Anita tai muut hänen kaltaisensa "entiset jäsenet" yleensä paljastavat, muuta kuin oman pettymyksensä tai esiintymistarpeensa? Suomalaiset toimittajat eivät olleet kiinnostuneita paljastamisen psykologiasta. Ilmiantajat ovat juuri niitä kunniallisia ihmisiä, joita keskitetyt järjestelmät tarvitsevat todistamaan delegitimoinnin oikeutus. Ilmiantajille itselleen paljastaminen on mahdollisesti sankariteko, tai ainakin he näyttävät kokevan sen velvollisuutenaan. Julkisuudessa Rydell-Janson julisti iriadamant-liikkeen pysäyttämisen antropologiseksi velvollisuudekseen, koska he eivät olleet alkuperäiskansa.(17 Monet lehtimiehet ilmeisesti itsekin samaistuivat niihin, jotka katsoivat velvollisuudekseen osoittaa, kuinka paholainen oli saapunut Suomeen.

Vanhemmat etsivät lapsiaan

Lahkoissa on yhteiskunnan kannalta pelottavinta se, että niiden katsotaan "houkuttelevan lapsia" ja katkaisevan vanhempien ja lasten väliset siteet. Nykyajan pahimmat lahkot samastetaan huumejengeihin ja saatananpalvojiin. Ne hajottavat perheen ja tuottavat lapsensa menettäneille vanhemmille suuria henkisiä kärsimyksiä. Uhkakuvissa on yhä tallella vanhemmuuden ja perheen pyhyys, vaikka nimenomaan länsimainen yhteiskunta on privatisoinut ihmisen ja irrottanut yksilöt niin perheestään, suvustaan kuin paikallista yhteisöistäänkin.

Uutiset vanhemmista, jotka etsivät iriadamant-leiristä lapsiaan, saatiin nekin ulkomailta. Ranskassa toimiva ja valtion tukemaksi väitetty järjestö ADFI tai UNADFI (Association de Defence de la Famille et de l'Individu) otti yhteyttä Ulko- maalaiskeskukseen ja ilmoitti, että Kittilän leirikylässä on lapsia, joita vanhemmat ovat etsineet, ja on todennäköistä, että heitä pidetään siellä huumattuina. Ilta-Sanomien mukaan 40 ranskalaista perhettä etsii iriadamanttien jäljiltä lapsiaan (20.2.1993). Suomeenkin saapui Ranskasta "vanhempi pariskunta", joka lehdistön ja TV:n saattelemana yritti Lainiolla tavoittaa yli 35-vuotiasta tyttäntään, mutta tämä ei halunnut edes keskustella vanhempiensa kanssa.(18

Sen jälkeen lehdistö alkoi ahdistella leirillä olevia suomalaisia nuoria ja heidän vanhempiaan. Suomalaiset lastenhuumaus-uutiset kuivuivat kuitenkin kokoon, kun kävi ilmi, että kaikki nuoret olivat siellä vanhempiensa luvalla ja että jotkut, kuten Saara ja Arvo Kuusela (biologian opettajia) olivat toimineet aktiivisesti iriadamanttien puolesta mm. lähettämällä vetoamuksen tasavallan presidentille. Yleiseen mielipiteeseen "vanhemmat etsivät lapsiaan" -kirjoituksilla oli vaikutuksensa. Yhteisön katsottiin houkuttelevan nuoria ja sillä tavoin ikään kuin uhkaavan suomalaisia koteja. Esimerkkinä olkoon tapaus, jota viranomaiset eivät ole julkisuudessa kiistäneet. Kuusamossa oli poika karannut kotoaan ja paikallinen poliisi halusi joko omasta aloitteestaan tai vanhempien pyynnöstä suorittaa tarkastuksen iriadamant-kylässä. Kuusi Kittilän piirin poliisia ilmestyikin Lainion leirille suorittamaan tiedusteluja; poika oli kyllä jo sillä välin ilmestynyt kotiinsa.

Suomalaiset tiedotusvälineet toistivat kritiikkittä UNADFI:n väitteet, että yhteisön jäseniä pidettiin leirillä väkisin. Kuinka se olisi ollut käytännössä mahdollista? Leirikylä oli avoin, aitaamaton alue, siellä oli vierasqwami, jossa asui jatkuvasti myös tilapäisiä kävijöitä. Jokainen yhteisöstä "karannut" olisi varmasti saanut poliisin ja kaikkien viranomaisten suojelun. Isien ja äitien epätoivo oli ehdoton argumentti eikä missään tiedotusvälineessä kysytty, miksi lapset olivat hylänneet kotinsa. Ehkä lapset olivat aikoinaan liian kauan etsineet vanhempiaan.

Aids leviää

Ensimmäisenä ehätti aids-pelotetta käyttämään "Se!" -lehti (1/1993); artikkeli "AIDS varjostaa Kittilän intiaanileiriä" oli ilmeisesti tehty lomayhtiön edustajan ja paikallisten toimittajien yhteistyönä. (19 Artikkelin huokui moraalista vihaa ja siinä tuotiin esille huhut, joita nimenomaan lomayhtiön toimitusjohtaja ja hallituksen puheenjohtaja auliisti kertoivat järjestämässään lehdistötilaisuuksissa. Intiaanit olivat tulleet Kittilään vastoin maanomistajan tahtoa, leiri oli tullut maksa- maan lomakylälle ja Kittilän kunnalle jo satoja tuhansia markkoja jne. Kirjoituksen ytimenä oli kuitenkin aidsin uhka. Moraalisesti huolestuneina kirjoittajat kyselivät, oliko eräs "pitkäaikainen leirivierailija" kuollut aidsiin? Terveys- keskukselta oli tihkunut tietoja, että testin tulos oli ollut positiivinen ja se oli muuttanut viranomaisien käsitykset koko leiristä.

Samaan aikaan Ilta-Sanomat julisti katuotsikoissaan "AIDS varjostaa...". Lehdessä (13.2.1993) julkaistu artikkeli "Aids-kuolema Kittilän intiaanileirillä. Hiv-potilaan lisäksi leirillä menehtynyt myös pieni tyttö." Artikkelin on tyypillistä katulehtijournalismia, jossa viljellään negatiivisia assosiaatioita ja esitetään epäilyjä, joita ei suoraan väitetä todeksi. Tytön kuoleman toimittaja muutti epäilyttäväksi, koska siitä ei saanut viranomaisilta tietoa. Sen sijaan "IS:n kahdesta eri viranomaislähteestä saaman luotettavan tiedon mukaan tanskalainen pastori-intiaani poti aidsia. Hän sairastui leirillä vastustuskyvyn heikennyttyä keuhkokuumeeseen ja menehtyi myöhemmin Kittilän terveyskeskuksessa. Kuoleman mukana haihtui myös papillisuus. Hän oli ollut valeintiaaniksi ryhtynyt musiikinopettaja." Samassa lehdessä oli jatkona laaja artikkeli, jossa tuotiin esille kaikki muutkin syytökset: iriadamantit eivät olleet mitään oikeita intiaaneja ja leiri oli jo tullut maksamaan maanomistajalle jopa puoli miljoonaa. (20)

Mikä on uutisten tausta? Kittilän terveyskeskuksessa kuoli syksyllä 1992 tanskalainen mies, joka oli tullut leirin sairasmajaan parantumattomasti sairaana ja ilmeisesti siksi, että hän tunsi iriadamanttien tanskalaisen sairaanhoitajan. Sairasmaja oli lomakylän mökki. Kuunneltuani iriadamanttien arveluja asiasta – heidän eivät myöskään tunteneet kuollutta henkilökohtaisesti – kirjoitin Helsingin Sanomissa (1.5.1993) seuraavasti: "Leirin sairasmajaan tuli kuolemaan tanskalainen, erään uskonnollisen (luterilaisen) yhteisön kanttori ja saarnaaja, joka oli toiminut lähetystyössä Afrikassa. Joitakin viikkoja sairastettuaan hän kuoli Kittilän terveyskeskuksessa keuhkosityöpään, mutta tehdyissä kokeissa on ilmeisesti todettu hänen olleen myös hiv-positiivinen. On arveltu, että hän on saanut viruksen Afrikassa esimerkiksi verensiirrosta. Suomalaiseen lehtimiesmoraaliin kuuluu, että aids-otsikoilla leimataan koko iriadamant-yhteisö, vaikkei kuoleva edes asunut leirissä. Meillä häpäistiin vanha mies, joka halusi löytää jostain paikan missä kuolla." Aikaisemmin Vihreässä Langassa (18.2.1993) julkaistussa kirjoituksessani kysyin, kuinka on mahdollista, että tieto hiv-positiivisuudesta on voinut levitä terveyskeskuksesta? Sellaisen tiedon antaminen ulkopuolisille on virkarikos. Kirjoituksiin ei tullut viranomaisien taholta minkäänlaista vastinetta. Viranomaiset tuottivat huhun, joka jäi elämään.

Aids-uutisten ohella paljastuskirjoituksissa pyrittiin leimaamaan luonnottomaksi myös iriadamanttien sek-

suaalinen käyttäytyminen, vaikka sukupuolielämän alueella moraalisen paheksunnan lietsominen olinkin tuolloin 1990-luvun alkupuolella Suomessa jo vaikeaa. Pornografian myynti oli Suomessa vapaata, ja tilastojen mukaan suomalaiset kuluttivat tuolloin noin 300 000 seksivideota vuodessa. Seksielämässäkin vallitsi vapaus ja sukupuolten välinen tasa-arvo. Suomalaista yhteiskuntaa koskevissa selvityksissä on todettu, että suomalaiset nuoret alkavat 12-vuotiaasta lähtien juoda ja etsiä sukupuolikokemuksia, viimeisten tietojen mukaan tytöt juovat jo enemmän kuin ikäisensä ja pojat, ja ovat sukupuolisestikin heitä kokeneempia; joka neljäs nuorista on alkanut harjoittaa sukupuoliyhteyttä viimeistään 15-16 -vuotiaana. Herodotoksen paheksuma julkinen parittelu on länsimaissa jo korkeampaa kulttuuria niin tajuntateollisuudessa kuin rajoja rikkovassa taiteessa. Perheiden hajoaminen, alkoholismi, huumeet ja väkivalta ovat arkipäivän kertomuksia; metropoleissa joka toinen avioliitto päättyy eroon. Menemällä vappuyönä Helsingin kadulle nimismies olisi saanut riittävästi näyttöä siitä, kuinka huumeita käytetään. Tilastojen mukaan poliisin tietoon tulee Suomessa vuosittain yli 200 000 varkautta (kaikkiaan n. 800 000 rikosta), Lapin läänissäkin sattuu n. 6 500 varkaus- tapausta (yht. 36 000 rikosta). (21 Näistä suomalaisten "luvattomista tunkeutumisista" ei enää synny suuria uutisia.

Miten iriadamantit olisivat siis voineet turmella Suomi-neidon? Uutiset pornografian levittämisestä eivät Suomessa enää toimi delegitimoinnin aseina, mutta lapsiporno on jotain kauhistuttavaa, sitä ei vapainkaan yhteiskunta voi hyväksyä. Ja kun seksuaalinormeilla ei ole merkitystä, löytyy aina aids, se on pelottava kuin moraalisen kuoleman uhka. Ja pedofilia. Vieraisiin kansoihin ja ulkomaalaisiin projisoidaan valtakulttuurin omat uhkakuvat ja siirretään pois omasta elämänpiiristä. Nykyajan eurosentrismiin kuuluu jo olennaisesti sensaatiokirjoittelu, jossa mm. Aasian maista löydetään yhä kauhistuttavampaa moraalittomuutta: prostituutiota, lasten hyväksikäyttöä, huumeita ja aidsia – ikään kuin pahuus leviäisi jostakin länsimaiden ulkopuolelta. Syyllistämällä iriadamantit suomalainen yhteiskunta varustautui torjumaan moraalisia ja sosiaalisia vaaroja, joiden pelättiin leviävän hyvinvointivaltion rakenteisiin. Mutta monet uhkakuvat olivat jo muuttuneet todeksi. Iriadamanttien "pahat teot" olivat sellaisia, joita suomalaiset eivät halunneet nähdä omassa yhteiskuntaruumiissaan.

Ja vielä noituuskin

Suomalaisissa mediakertomuksissa iriadamantit leimattiin siis syyllisiksi ainakin lahkolaisuuteen, huumeiden ja aidsin levittämiseen, pedofiliaan ja muuhun epäsiiveellisyteen, petoksiin, jopa terrorismiin. Mikä kuolemansynneistä vielä puuttuu? Noituus.

Ilta-Sanomien (20.2.1993) toimittajan mukaan "alkukantaista henkien palvontaa harrastavat 'intiaanit' yrittivät noitua koko maassa tunnetun Kittilän kirkkoherran." Vieraillessaan leirillä ulkomaalaisvaltuutettu Antti Seppälän kanssa Kittilän kirkkoherralle oli annettu nuotiossa lämmennyt kivi, koska ilma oli kylmä. Lämmin

kivi symbolisoi ystävällisyyttä, jota iriadamantit halusivat osoittaa vierailleen. Haastattelussa kirkkoherra kuitenkin selitti joutuneensa "intiaanien menojen uhriksi" ja katsoi, että riitin tarkoituksena oli "riistää minulta hengen voimia ja vangita niitä itselleen". Mutta yritys oli epäonnistunut, häntä ei saatu vahingoitetuksi, hän eli vielä seurakuntansa keskellä.(22

Näin siis heitti kiven Kittilän kirkkoherra. Hänen tulkintansa mukaan iriadamantit olivatkin vain animisteja, jotka eivät "tienneet oikeasta uskosta mitään". Oman keskitetyn organisaationsa edustajana kirkkoherrakin veti ehdottoman rajan antiuskovaisten ja oikeiden uskovaisten välille, määritteli viholliset, tuomitut, ja erotti ne jotka hänen kanssaan pelastuvat.

Eivätkö iriadamantit kuitenkin olleet luonnonuskontoa harjoittava yhteisö? Puhemies Apjoilne kenties näki itsensä vaikuttajana, joka tuo maailmaan pelastussanoman. Hänellä oli myös omat salaperäiset uskonnonperustajan tekstinsä, intiaanikansojen "hieroglyfit", ja epäilemättä hän fantasioi myös alkuperäiskansojen riittejä ja uskonnollisia tansseja. Mutta käytännössä hän toimi pikemminkin alkuperäiskansojen oikeuksien puolustajana ja ekologisen ajattelijana. Kaiken kaikkiaan iriadamant-yhteisö oli ekologinen, ei uskonnollinen vaihtoehtoliike. Iriadamantit ovat eri yhteydessä vakuuttaneet, ettei heillä ole yhteistä uskonnollista oppia, vaan jokainen jäsen kuului edelleen omaan kirkkokuntaansa. Lainion leirikylässä oli ainakin katolilaisia, ortodokseja, luterilaisia ja buddhalaisia. Leirin elämänmuoto syntyi paljolti sisältäpäin yhteisön omassa keskuudessa, ja olen siellä itsekkin osallistunut spontaaniin "siunausriittiin". Yhteisönä iriadamantit tarvitsivat oman kulttuurinsa, joka lujitti leirissä asuneiden keskinäistä solidaarisuutta ja vastuuta toinen toisistaan. Vain omana kulttuurina yhteisö saattoi selviytyä. Iriadamanttien symboliikka ja uskomukset kohdistuivat luontoon, he eivät harjoittaneet uskonnollista käännytystä ja jäseneksi pääsemisellekin oli asetettu yhden vuoden koeaika.(23

Jos luonnon voimiin, luontaistuotteisiin ja luonnon itseisarvoon uskomisen on uuspakanuutta, silloin pitäisi animisteiksi tuomita suuri osa Suomen luontoliikkeitä, itse asiassa suuri osa Suomen kansaa. Ja miten voidaan ottaa todesta Suomen luterilaisen kirkon julkaisemat "Ekologisen elämäntavan" oppaat ja uuden teologian julistukset ihmisen vastuusta luontoa kohtaan?

Iriadamanttien puhemieheksi kutsuttu Apjoilne leimattiin hypnoottiseksi johtajaksi, joka vei kannattajiltaan rahat ja pakotti kanssansa elämään kurjuudessa. Todellisuudessa Apjoilnen asema oli ristiriitainen. Hän ei koskaan asunut Kittilän leirillä, vaan piileskeli eri paikoissa, myös Suomessa, eikä siis käytännössä johtanut leirin elämää. Apjoilne oli seikkailija ja joissakin asioissa epärehellinen. Kun iriadamant-yhteisö karkotuksen jälkeen alkoi selvittää Apjoilnen tekemisiä, tämä lavasti Belgiassa oman pahoinpitelynsä osoittaakseen olevansa maan valtiollisen poliisin vainoama. Toisaalta hän oli ollut mukana ideoimassa SEEDS-projektia ja halusi kaikin keinoin saada sen jatkumaan. Suomen viranomaisien olisi päätöksenteossaan pitänyt ottaa huomioon vain leirillä asuvat iriadamantit eikä vetää mukaan henkilöä, joka ei oleskelulupaa edes hakenut.

Paikalliset pelon palvelijat

Vastuualueiden puhtaus

Kittilässä iriadamantit törmäsivät nykyaikaisen kehitysyhteiskunnan teknokoneistoihin: paikallisen nimismiehen johtamaan valtionhallintoon sekä kunnan terveydenhoito- ja sosiaalivirastoon. Paikkakunnan terveyskeskuksen johtava lääkäri toteaa lausunnossaan, että "eri tietolähteistä saadun informaation perusteella on allekirjoittaneelle muodostunut leiristä seuraavanlainen yleisvaikutelma: Leirin asukkaat koostuvat yksilöistä, jotka eivät hyväksy yleistä yhteiskuntajärjestelmää ja sen tuomia velvoitteita. Terveystieteiden suhteen he ovat kieltäytyneet lukuisista kehotuksista huolimatta kaikesta ennalta ehkäisevästä seurannasta, esim. äitiys- ja lastenneuvolan tarkastuksista, ravitsemussuosituksista, rokotuksista ym. Tällä käyttäytymisellään he mielestäni altistavat itsensä ja ennen kaikkea lapsensa riskitilanteisiin, joiden seuraukset voivat olla hengenvaarallisia. Lisäksi leiri näyttää keräävän liepeilleen tiettyyn riskikäyttäytymiseen taipuvaista väkeä ja tuo samalla tämän väestönosan tyypillisen problematiikan Kittilän sosiaali- ja terveydenhuollon hoidettavaksi."(24 Näin siis tuotetaan teknosysteemin selitys, institutionaalistettu totuus.

Kittilän kunnanjohtaja puolestaan sanoi jo Iltä-Sanomille (20.2.1993) antamassaan haastattelussa, että "kunta on vain maksumies". Kysymykseen, kuinka paljon kunta oli joutunut maksamaan, hän ei virkamiehenä voinut vastata. Toimittajan tekstiä lainaten "Kittilän kunnalle on 'intiaaneista' muodostunut ongelma, joka maksaa rahaa jokaisen kittiläläisen pussista." Heitä oli käynyt terveyskeskuksessa ja "erittäin huonokuntoiset hampaat ovat vakavin intiaanileiristä ulospäin näkyvä ongelma." Näin vahvistettiin mielikuvia, että iriadamantit elivät kunnan kustannuksella ja tarvitsivat jatkuvasti hyvinvointivaltion palveluita.(25

Iriadamantit olivat siis itsensäsyöllisiä ihmisiä, he tekivät ikään kuin taburikoksen, uhmasivat korkeimman säätämää järjestystä. He kielsivät "yhteiskuntajärjestelmän", nykyaikaisen elintason vaatimukset ja lääketieteen asettamat synnytysnormit. Leirillä olivat vaarassa ennen kaikkea lapset, epähygieeniset elinolot olivat vaaraksi heidän fyysiselle ja henkiselle kehitykselleen. Lausunnot ovat esimerkkejä modernin meritokratian kerronnasta, ne ovat tieteellis-teknisen vallankäytön narraatiota, oikeastaan syntymyyttejä, jotka perustelevat nykyajan hallinnan alkuperän ja oikeutuksen. Kehitysuskon valtakunnassa teknosysteemit ovat ottaneet tehtäväkseen tuottaa oikean elinympäristön ja varjella kansalaisia kaikelta siltä pahalta, joka uhkaa valvomatonta ihmiselämää. Kittilän viranomaiset eivät koskaan voi hyväksyä eivätkä ymmärtää niitä, jotka kääntävät selkänsä heidän hyväälle ja turvallisuudelle yhteiskunnalleen. Lausuntoihin kätkeytyy myös hiljaisesti hyväksytyä

hallintarasismia, sitä samaa, johon vallankäyttäjät ja etuoikeutetut luokat ovat aina turvautuneet perustellesaan omaa valtaansa.

Riskeillä pelottelu on maailman vanhinta ja yleisintä hallinnan folklorea, uhkakuvien representaatiota. Siinäkään ei ole mitään uutta. Maailman kansojen synnytysperinne tuntee tuhansia ja taas tuhansia ns. prenaatalisia kieltoja, käskyjä ja muita käyttäytymisnormeja, joita raskaana olevan naisen tuli noudattaa, jotta synnytys onnistuisi ja lapsesta tulisi yhteisön ihanteiden mukainen elävä olento. Modernissa yhteiskunnassa turvallinen synnytys on tieteellis-tekninen rituaali. Monet naisantropologit ovat kritikoineet lääketieteen tapaa käsitellä synnyttävää naista vain kehona, bodyna, lääketieteellisenä kohteena. Synnytys ei ole naiselle luonnollinen tapahtuma vaan kuolemanuhka, josta voi selvitä vain astumalla sisään tekносysteemiin. Sairaalassa äiti on ollut kuin liukuhihnalle sijoitettu tuotanto-body, joka kaikkiin turvalaitteisiin kytkettynä suorittaa kontrolloidun, hygieenisen ja riskittömän reproduktion; äiti ei oikeastaan ole toimija, synnytys on valvovan lääkärin suoritus. Se joka rikkoo valvontajärjestelmän vaatimukset, tekee henkilökohtaisen rikoksen lääkärikuntaa ja nykyaikaista terveydenhoitoa kohtaan.(26

Keskitetyn hallinnon näkökulmasta uhan torjuminen, karkottaminen, on pysyvästi turvallinen ratkaisu ja eliminoinnin perustelut ovat nekin ikuisesti itsensä uusintavia. Olisivatko Kittilän viranomaiset puhuneet lausunnoissaan "tahdottomista" ja "huumatuista" ihmisistä, jos he olisivat vierailleet iriadamanttien kylässä ja seuranneet sen jokapäiväisiä askareita? Tai nähneet, kuinka nuoret miehet kiipeilivät korkealla riukujen varassa pystyttäessään suuria kokoontumis-qwameja tai tulleet heidän juhliinsa, joita järjestettiin eri puolilla Suomea? Tai olleet mukana, kun iriadamantit kävelivät halki Suomen? Tutustumalla iriadamant-äiteihin viranomaiset olisivat voineet todeta, että lapsista todella pidettiin huolta. Mutta lausunnot tuskin olisivat siitä muuttuneet.

Virkamieskulttuurin tuolla puolella

Valtakulttuurista poikkeavat vastaihminen yhteisöt sijoitetaan johonkin rajan taakse, Gogin ja Magogin maahan, johon oikea ihminen ei voi mennä. Viranomaisilla oli monia keinoja nöyryyttää iriadamantteja ja osoittaa heille, että heidän leirikylänsä oli hyvinvointi- ja palveluyhteiskunnan ulkopuolella. Oleskeluluvan myöntäminen vuodeksi ja lopulta muutamaksi kuukaudeksi kerrallaan oli tehokas kontrolli- ja alistamiskeino, se teki mahdolliseksi kaiken pitkäjänteisen toiminnan. Lupien käsittelyaikana viranomaiset saattoivat pyytää jatkuvasti uusia ja uusia "selvityksiä" tarvitsematta tutustua omakohtaisesti iriadamant-yhteisöön. Kunnanjohtaja ei vaivautunut vierailemaan leirillä niin kuin ei nimismieskään, muista virkamiehistä puhumattakaan, vaikka tukiyhdistys olisi järjestänyt tapaamistilaisuuksia. Iriadamanttien näkökulmasta viranomaiset olivat linnoittautuneet virastotaloihinsa kuin feodaaliruhtinaat, he puhuivat palveluistaan ja velvollisuuksistaan huolehtia ih-

misten tarpeista, ennen kaikkea lapsista, mutta todellisuudessa halusivat vain asettaa normeja ja ehtoja voidakseen karkottaa heidät vastuualueeltaan.

Nimismiehen ja kunnan johtavan lääkärin mielestä iriadamantit eivät noudattaneet järjestäytyneen yhteiskunnan turvallisuuden kannalta tärkeitä normeja, vaan asettuivat tahallisesti yhteiskunnan ulkopuolelle, synnyttivät luvattomia ja rekisteröimättömiä lapsia. Julkisuudessa Kittilän viranomaiset antoivat väärän todistuksen, vai pitäisikö sanoa, että he esittivät vain oman tekosysteeminsä uhkakuvia. Yhteisön raskaana olevien naisten ennakkotarkastuksista (mm. ultraäänitutkimuksista) ja muusta terveydenhoidosta kyllä pidettiin huolta, mutta Kittilän johtavan lääkärin asenteista johtui, että äidit halusivat hoitaa ne naapurikuntien terveyskeskuksissa. Sitä paitsi johtava lääkäri itse kielsi synnytysavun "metsään", eikä sallinut kunnan kättilön vapaaehtoisestikaan mennä leirille. Iriadamanteilla oli kaksi omaa sairaanhoitajaa ja lisäksi tukiyhdistyksen lääkärijäsenet, mm. Marja Heinonen-Guzejev huolehtivat siitä, että synnytys leirikylässä tapahtui turvallisesti. Synnytysavun kieltäminen ei ole vastoin Suomen lakia, mutta se kuvaa Kittilän viranomaisten todellista suhtautumista. Ja suomalaisen virkamiehen etiikkaa. Iriadamantit alkoivat pelätä, että viranomaiset tulevat ottamaan heidän lapsensa huostaansa, ja äidit lapsineen vietiin kaikessa hiljaisuudessa pois leiriltä.

Iriadamanttien käsityksen mukaan Kittilän poliisit olivat joka hetki valmiina tekemään ratsioita leiriin, pienestäkin risauksesta. Mutta itse he eivät saaneet suomalaisilta viranomaisilta mitään apua. Iriadamantit esittivät (minun läsnä ollessani), että nimismies antaisi yhteisön jäsenille jonkinlaisen henkilöllisyystodistuksen, jotta voitaisiin identifioida ne, jotka todella kuuluvat leirikylään. Se olisi ollut helppoa, koska yhteisön jäsenten passit olivat nimismiehellä. Henkilökortteja ei tehty. Ilman passejaan iriadamantit olivat todellisuudessa vankina Lainiolla voimatta hoitaa henkilökohtaisia asioitaan. Nimismiehen viittaus rekisteröimättömällä autolla ajamiseen ja luvattomiin rajanylityksiin kaipaa sekin selityksen. Kittilän nimismies ei todellakaan myöntänyt iriadamanttien linja-autoon rekisteripapereita, mutta kylläkin naapuripiirin nimismies, koska siihen ei hänen mukaansa ollut laillista estettä. Iriadamanttien kokemukset rajanylityksistä olivat nekin toisenlaiset. Heidän mielestään tulli kyllä riittävästi nöyryytti ruoan tuojia, joskin suhtautuminen hiukan muuttui kansanedustaja Eero Paloheimon ryhdyttyä selvittämään asioita.

Kun Polartrion toimitusjohtaja esti (23.-24.3.1993) iriadamantteja hakemasta leirikylästä henkilökohtaisia tavaroitaan, he eivät saaneet nimismieheltä virka-apua, vaan ulkomaalaisvaltuutetun täytyi (6.-7.10.1993) matkustaa Helsingistä paikalle. Ulkomaalaiskeskuksen yksikönjohtaja ja tiedottaja tekivät poliisipartion seuraamina yllätyskäynnin Lainiolle leirikylän miesten ollessa Helsingissä esiintymismatkalla. Kun leirin naiset eivät tulleet näkyviin, vaan pysyttelivät qwameissaan, he pitivät itsestään selvänä, että naisten pelko oli osoitus alistetusta lahkolaisuudesta. En voinut ymmärtää, mikseivät suomalaiset viranomaiset voineet sopia käynnistään? Miksi viranomaisten ainoa lähestymistapa on yhä yllätystarkastusten ja ratsioiden tekeminen, jopa tukiyhdistyksen hallituksen jäsenen kotiin? Ratsiat huipentuivat Kuhmoisten Päijälässä, kun 25 (joidenkin laskelmien mukaan 40) poliisia lehdistön saattamana piiritti moottorikelkkoineen ja koirineen iriadamantti-

en asuinpaikan viedäkseen perille karkotusmääräykset. Sotkamossa partioon kuului 10 poliisia.(27 Näin hallinnollinen syyllistäminen sai täyttymyksensä ja valtion ns. väkivaltakoneistot toteuttivat virkamiesten tahdon.

Luvattomasti tunkeutuneina

Negatiivisissa uutisissa tuotiin jatkuvasti esille, että iriadamanttien leirikylä oli Lainiolla ilman maanomistajan lupaa ja että se oli tullut maksamaan maanomistajalle, lomaosakeyhtiö Polartrion satoja tuhansia markkoja. Iriadamantit käyttivät ilmaiseksi lomamajoja, kaatoivat puita (haaskasivat metsiä), ajoivat rikki moottorikelkkoja. He olivat ikään kuin laittomasti tunkeutuneet suomalaisen yrittäjän maalle ja elivät jollain tavoin hänen kustannuksellaan. Laman hiljentäessä turismin yhtiön toimitusjohtaja ryhtyi kauppaamaan lomakylän rakennuksia yksityisiksi huviloiksi mm. Saksaan ja katsoi ilmeisesti iriadamant-leirin haittaavan kiinteistöjen myyntiä. Polartrion toimitusjohtaja ja hallituksen puheenjohtaja pitivät lehdistötilaisuuksia, antoivat haastatteluja ja kirjoittivat yleisönosastoihin kirjoituksia kuvaten värikkäästi pettymystään iriadamant-yhteisöön, ja levittivät siinä ohessa kaikki mahdolliset paikalliset huhut lehdistön tietoon alkaen aidsista ja päätyen leiriltä löytyneisiin säilykepurkkeihin. Kauhistelun riitti pienikin asia, jopa sellainenkin tapaus, että joku leirillä ollut nuori mies oli ostanut jäätelön.(28

Tässä yhteydessä ei ole syytä kertoa Lainion lomakylän tarinaa. Todettakoon kuitenkin, että iriadamant-yhteisö oli tullut Lainiolle nimenomaan Polartrion kutsusta. Yhtiön ja iriadamanttien kesken oli tehty seitsemän vuoden sopimus ja sen mukaan mm. tiettyjä lomamajoja sai tilapäisesti käyttää toimistona ja sairausmajaan silloin, kuin niissä ei ollut matkailijoita. Koska iriadamantit tulivat Lainiolle myöhään syksyllä, lomayhtiö lupasi hankkia heille erilaisia tarvikkeita, mm. polttopuita (jätepuita), jotta he selviäisivät talven yli. Vuoden kuluttua iriadamanttien tulosta, kun karkotuskampanja oli alkanut, toimitusjohtaja lähetti yhteisölle laskuja kaikista mahdollisista kuluista, joita yhtiöllä oli muka ollut. Iriadamanttien mielestä nämä kustannukset kuuluivat lomayhtiön osuuteen, he olivat tehneet oman osuutensa, rakentaneet sopimuksen mukaan leirikylänsä, esiintyneet toimitusjohtajan ravintolassa, pitäneet ruokakursseja ja muutenkin toimineet lomakylän ilmaisina mainoksina. Iriadamanttien tukiyhdistys tutkitutti laskut ja laati niistä selvityksen. Lomayhtiöllä oli ollut kuluja, joskin vain murto osa siitä, mitä julkisuudessa tuotiin esille. Sen jälkeen lomayhtiö lopetti uhkailunsa nostaa syytteitä iriadamantteja vastaan.(29

Todellisuudessa lomakylän osakkaat jakautuivat kahteen ryhmään. Yhtiön kolmas osakas insinööri Juhani Kähönen, maanomistaja siinä kuin muutkin, oli Elnon iriadamant -tukiyhdistyksen jäsen, sen varapuheenjohtaja; lomakylän suunnittelija Mikko Marttila toimi yhdistyksen sihteerinä. Heitä toimittajat eivät haastatelleet eikä Kähönen tahtonut saada julki kirjallisiakaan vastineita.(30 Yhtiön kahden osakkaan huoli sijoituksistaan on ymmärrettävää, joskin heidän tapansa toimia voidaan asettaa kyseenalaisiksi, ellei se kuvaa sitä yrittäjämo-

raalia, joka vallitsee Lapin matkailualalla. Iriadamantit olisivat muuttaneet vapaaehtoisesti, mutta parjauskampanja teki mahdottomaksi löytää uutta asuinpaikkaa. Mm. Saarijärven kunnanhallitus kiirehti perumaan aiemman esisopimuksensa, samanlainen päätös oli tehty myös Multialla ja Metsähallitus torjui kaikki neuvottelut.(31 Lomakylän toimitusjohtaja, hänen oikeutensa ja hänen moraalinsa voittivat. Medianäytelmässä hän alkoi edustaa uhattua suomalaista yrittäjyyttä ja työtä. Tosin iriadamanttien lähdettyä Lainion lomakylä hiljeni ja siirtyi pankkien omistukseen.

Kittilän huhut kertautuivat, muuttuivat mediayhteiskunnan folkloreksi ja alkoivat muistuttaa parjauskirjeitä, joita minullekin tuli postiluukusta. Kirjeissä uhkui silmitön viha huijarilaumaa ja työtä vieroksuva loisiväkeä kohtaan. Sanomalehtileikkeitä alleviivaten eräs kirjoittaja todisti, kuinka iriadamantit rosvosivat Lainion huvioloita, kaatoivat metsät juurineen, likasivat ympäristönsä ja veivät köyhien, työttömien kittiläläisten rahat. Lehdistön luomat mielikuvakertomukset muuttuivat tositarinoiksi. Näissä kirjeissä, niin kuin Ilta-Sanomienkin suuressa paljastuskertomuksessa (20.2.1993) purkautuu äärimmäinen kaunaisuus ja tietyn ihmisryhmän tarve löytää syntipukkeja, ihmisiä joita hekin uskaltavat lyödä. Heille ilmeisesti myydään sensaatiolehdet. Aina ilmestyvät paikalle myös ne, jotka huutavat ristiinnaulitse, ristiinnaulitse.

Iriadamantit olivat muutenkin piikki Lapin kapakoiden miehisissä sankaritarinoissa, armottoman kovien metsämiesten ja poromiesten elinympäristössä. Kaunaisimpia olivat kirjaviin ranger-pukuihin pukeutuneet maastoautomiehet. Iriadamant-yhteisön selviytymisleiri teki värittömiksi moottorikelkkasafarit, eloonjäämis-kurssit, survival-bisneksen. Suomalaiset pitävät itseään yhä metsien kansana eivätkä hyväksy, että ulkomalaiset tunkeutuisivat heidän folkloreensa.

Kittilän iriadamant-huhuissa tulevat lopulta vastaan samat pelot kuin siirtolaisia ja pakolaisia koskevissa valtaväestön puheissa ja mediakerronnassa. Teun van Dijk on jakanut ne kolmeen pääryhmään: (1) erilaisuuden, (2) sosiaalisen kilpailun ja (3) oman ympäristön menettämisen pelko. Valtaväestön mielikuvissa ulkomaalaisten erilaisuus on pelottava, he ovat ulkonäöltään erilaisia ja pukeutuvat eri tavalla, heillä on erilainen mentaliteetti. Maahan muuttavien katsotaan kilpailevan työpaikoista ja asunnoista, valtaavan sosiaalihuollon. He tunkeutuvat kanta-asukkaiden naapuruuteen, heidän ympäristöönsä, heidän maalleen ja uhkaavat heidän turvallisuuttaan ja identiteettiään.(32 Iriadamantit uhkasivat jotain, joka kuului vain hyvinvointivalti- on kanta-asukkaille ja suomalaisille luontoihmisille.

Niin leiri on laillisesti hävitettävä

Iriadamanttien syyllistäminen lähestyi vääjäämättömästi päätepistettään. Pohjoisten lehtien pakinoitsijat alkoivat toden teolla heijastella "maakunnan tunteita", jopa kilpailla keskenään. Esimerkiksi otettakoon Lapin Kansan toimituspäällikön kirjoitus "Tapaus Lainio" (18.2.1993).(33 Kirjoituksessa kysellään, onko Suomessa

eri laki luvatta tulleille "ruohonsyöjille" ja tavallisille lappilaisille. Pakinoitsija maalaa, kuinka suomalaista rangaistaan heti, kun hän vähänkin rikkoo lakia, mutta "vinkuintiaanit" saavat pitää viranomaisia pilkkanaan. Tavallisen kansalaisen "Musta Maija hakee heti kamarille pienestäkin risauksesta..." Kirjoituksessa otetaan kansalaisten nimissä hyökkäyksen kohteeksi virkavalta, joka ei tee velvollisuuttaan, joka ei ole hajottanut leiriä eikä saattanut rikollisia edesvastuuseen. Erikoisesti kirjoittaja kysyy, kuinka lastensuojeluviranomaiset sallivat lasten pitämisen korvessa ja antavat vastuun heidän kasvattamisestaan puhemiehelle, joka on syyllistynyt pedofiliaan. "Lasten elinolosuhteita tulee aina valvoa. Näin sanelee kansalaisen oikeustaju ja moraalit." Kirjoitusta vahvistivat lehden samassa numerossa Lapin läänin poliisikomentajalle esitetyt kysymykset siitä, mikseivät viranomaiset puutu asioihin (otsikko: "Onko intiaanileiri lain ulkopuolella?"). Samanlaisen revolverihaastattelun teki välittömästi myös Ilta-Sanomat (20.2.1993), mutta pääkaupunkilehtenä se tiukkasi leirin hajottamista suojelupoliisin päälliköltä.(34 Kirjoituksilla oli suora vaikutus nimismiehen lausuntoon ja karkotuspäätökseen.

Onko juutalaisilla enemmän oikeuksia kuin saksalaisilla? Voiko joku ryhmä pitää rankaisematta lakia pilkkanaan? Tällaiset kysymykset, uhkaukset ja laillisen tuhoamisen vaatiminen ovat peräisin kansallissosialistien kielestä. Siinä kuuluu Lapuan laki. Kirjoituksen tyyli on sama, mitä IKL käytti 1920-luvulla halutessaan ottaa lain omiin käsiinsä ja rangaista niitä, joita valtiolta ei heidän mielestään kyennyt riittävän tehokkaasti eliminoimaan.(35 Tällaiset kirjoitukset ovat puhdistusten ensitahteja ja niillä on selvä sanoma: hallitsevalle, etuoikeutetulle luokalle kiusalliset ihmisryhmät tuli poistaa "laillisesta yhteiskunnasta" ja ottaa heidän lapsensa yhteiskunnan kasvatettaviksi. Kittilän paikallispoliitikkojen kirjoitukset kertovat omalla tavallaan siitä, kuinka delegitimoida, moraalinen viha lopulta saa täyttymyksensä; kuinka yhteiskunnallisen terrorin ilmapiiri kypsy.

Mikään väkivaltakoneisto ei ole voinut toimia ilman kiihottajia, urkkijoita ja ilmiantajia. Kiihottajat ja ilmiantajat ovat toistensa henkisiä veljiä. Vain ihminen kykenee ilmeisesti tuhoamaan systemaattisesti ja lopullisesti, ja ulottamaan vihansa aina tuleviin sukupolviin. Eliminointi kuvitellaan lopulliseksi ratkaisuksi, sen tietoisena tai tiedostamattomana päämääränä on hävittää vastaihmiset tavalla tai toisella sukupuuttoon, ainakin estää heitä lisääntymästä. Mielistellensä valtaa ilmarikiannon kaltaiset lakeijakirjailijat vaativat kansalaissodan aikoihin, että punikkien vaimot ja lapsetkin oli teloitettava. Mistä ilmestyvätkin järjestelmän juoksupojat ja oportunistit, jotka mielistelevät valtaa, milloin Jumalaa, Johtajaa, milloin vallankumousjoukkoja, äänestäjiään, laestadiolaisia lukijoitaan? Jos pohjoisten pakinoitsijoiden kirjoittelu olisi jatkunut, lynkkausjoukko olisi Kittilässäkin lähtenyt liikkeelle. Moottorikelkkoja kierteli jo leirin ympärillä, niin iriadamantit väittivät. Väkivalta saapuu aina paikalle, kun omankäden oikeus sallitaan.

Kuinka opettavaista Lapin toimituspäälliköille olisi katsoa asioita vähemmistön kannalta tai iriadamanttien silmin. Suomalaisen väkivallan historiassa omankäden oikeutta toteutettiin kansalaissodan aikana mm. Jämsässä. Jukka Rislakin teos "Kauhun aika" kuvaa piinallisen yksityiskohtaisesti, kuinka Jämsän sivi-

tyneistö, talolliset ja pankinjohtajat – ja olivatpa siellä mukana papitkin – toteuttivat oikeustajuaan ja murhasivat noin 80 alempiin yhteiskuntaluokkiin kuuluvaa pitäjäläistä; päättäväisin toimija, kartanon isäntä ampui henkilökohtaisesti 63 tai 64 ihmistä. Jämsässä, kaukana rintaman takana näiden vangittujen, kidutettujen ja murhattujen "vinkuihmisten" ainoa rikos oli yleensä se, että he olivat vakaumuksensa mukaan toimineet työväenyhdistyksessä tai muuten ärsyttäneet isäntiä.(36 Sosialistien lisääntymistä paikallinen eliitti ei kyennyt estämään.

Ideologiset diktatuurit ovat käyttäneet oikeuslaitosta eliminoidessaan vastaihmisensä ja järjestelmän toimijat ovat aina kyenneet kääntämään yhteiskunnan harjoittaman väkivallan laillisesti oikeutetuksi. Suomessa ei yhteiskunnalle kiusalliseksi leimattua ulkomaalaista yhteisöä tietenkään viedä keskitysleirille, vaan se karkotetaan. Mutta omalla tavallaan myös Suomen viranomaiset huolehtivat siitä, että iriadamanttien eliminointi tapahtui vallankäytön kannalta "laillisesti". Karkotuspäätöksestä sai valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen, mutta kuten ulkomaalaisten oikeuksiin perehtynyt Daryl Taylor sarkastisesti toteaa, korkeintaan hallinto-oikeus ei Suomessa saa tutkia (1) nojaako päätös perusteluihin eikä sitä (2) ovatko perustelut oikeat.(37 Korkeimman hallinto-oikeuden tehtävä oli varmistaa, että karkotus tapahtui muodollisesti oikeaa hallintomenettelyä noudattaen.

Ylempien ihmisten problematiikka

Likaisuuden symboliikka

Viranomaisten lausunnoissa iriadamantit leimattiin elämäntavoiltaan avuttomiksi ja heidän leirikylänsä asuin- kelvottomaksi erityisesti lapsille ja synnyttävälle äideille. Heidän elinympäristönsä oli "saastainen" termin yhteiskunnallisessa merkityksessä. Julkisuudessakin alettiin puhua, että heidän vaatteensa olivat täisiä ja että lähtiessään Lainiolta he jättivät muka jälkeensä saastaisen leirin, jota television uutistoimituskin kävi kuvaamassa.

Puhtaus ja saastaisuus -käsitteet kuuluvat ikivanhaan, yleismaailmalliseen hallintakieleen, niillä on määritelty pysyviä, ylittämättömiä sosiaalisia ja kulttuurisia rajoja. Saastaisuus on jotain vaarallista, samanlaista kuin moraalittomuus; syntipukit ja diskriminoidut ihmisryhmät juutalaisia myöten on aina leimattu likaisiksi – likaisiksi jutkuiksi, likaisiksi inkkareiksi. Kastilaitoksen piirissä saastaisuus erotti alemmat ihmiset pysyvästi

ylemmistä, alempien kastien jäsenet saastuttivat ylempänsä, jos he lähestyivät heidän yhteiskunnallista aluettaan. Se oli rikos kulttuurista järjestystä, koko yhteiskuntaa kohtaan.(38 Saastaisilta on kielletty pääsy pyhille paikoille, kuten kirkkoon, ja elleivät he nöyryyneet, alistuneet puhdistettaviksi, he jäivät ikuisesti yhteiskunnan ulkopuolelle. Aikoinaan Suomessakin synnyttäneet naiset olivat saastaisia, syntisiä, seurakunnan ulkopuolelle erotettuja, kunnes heidät kirkotettiin ja otettiin takaisin kristittyjen yhteisöön. Aikansa kristillinen hallintajärjestelmä kontrolloi paitsi avioliittojen solmimista myös naisten synnyttämistä, seurakunnan reproduktiota, ja piti valta-alueensa puhtaana.

Eliittiluokkien määrittelemistä puhtaista elämäntavoista poikkeaminen on yleisestikin ollut alempiasteisen, kulttuurisesti kyvyttömän ihmisen tunnus, sosiaalinen merkitsijä. Sääty-yhteiskunnan hierarkiassa alemmat yhteiskuntaluokat olivat tavoiltaankin likaisia, se leimasi heidän henkistä ja aineellista kulttuuriaan. Yhteiskunnan pohjalla, synnissä ja laiskuudessa elävät ihmiset, käkriäiset, olivat epäpuhtaita, heidän tapansa olivat epähygieenisia ja sivistymättömiä (he söivät puukolla ja puulusikalla) ja he asuivat epäsiisteissä asunnoissa (savupirteissä). Likaiset alaluokat olivat kyvyttömiä huolehtimaan itsestään ja perheestään, synnyttivät ja lisääntyivät hallitsemattomasti. Sivistyneisyys oli puhtautta, kurinalaisuutta ja järjestystä; puhtaus ja hyvät käytöstavat erottivat kultivoituneen ihmisen rahvaasta.(39 Ruumiin ja hengen hygieniä erottaa menestyneet, hyödylliset ihmiset parialuokasta; likaisten rättien symboliikka on peruuttamatonta.

Lausunnoissaan viranomaiset tekivät iriadamanteista marginaaliryhmän. On väitetty, että marginaalisuus määritellään yleensä sellaiseksi ominaisuudeksi, jota ns. keskiluokka eli siis nyky-yhteiskunnan virkamiesmeritokratia ei voi hyväksyä.(40 Marginaalisuus on yhteiskunnallista likaisuutta, sellaista "itsensäsyöllistämistä", joka oikeuttaa "huostaanoton"; marginaali-ihmiset eivät haluakaan täyttää yhteiskunnan asettamia vaatimuksia ja sen vuoksi yhteiskunnan on puututtava heidän elämäänsä. Yhteiskunnalliset normit niin kuin hallinnon tabut ja myytitkin luo kunkin ajan meritokratia; lausuntoihin ei vaikuttanut mitään iriadamanttien oma käsitys elämänmuodostaan tai kyvystään selviytyä.

Marginaalisuuden hierarkiassa ja ilmeisesti myös Kittilän meritokratian salatessa arvoasteikossa on alempia ihmisiä: rotuja, kansoja, väestönosia ja lopulta tiettyjä ryhmiä, lahkoja, joissa kasautuu parantumaton huonous. Tieteellis- teknisen meritokratian diskriminaatio-opeissa tietyt rodut ja ihmisryhmät ovat nimenomaan älyllisesti ja moraalisesti alempitasoisia. Uudessa amerikkalaisessa, hyvin myydyssä rotukirjassa Pohjois-Amerikan mustat, ja yleensä värilliset, leimataan jälleen kerran älykkyydensä-määrältään valkoisia heikommiksi ja kirjan kirjoittajien mukaan se näkyy tämän väestönosan tyypillisessä problematiikassa: mustilta jää koulu kesken, he putoavat työmarkkinoiden ulkopuolelle, sortuvat huumeisiin ja rikollisuuteen. Mustat tytöt alkavat välittömästi jo puberteetti-iässä synnyttää aviottomia lapsia ja elää yhteiskunnan tuella; he tekevät kontrolloimattomista lapsista itselleen ammatin. Alemmuus on pysyvä, sen tuntomerkit: heikkolahjaisuus, sosiaalinen välinpitämättömyys ja moraalinen puute korreloivat tilastollisesti toinen toisiinsa.(41

Näin siis köyhät ei-valkoiset yhteiskuntaluokat muodostavat alemman kulttuurin, jolla ei ole juuri osaa to-

dellisen amerikkalaisen hyvinvoinnin ja taloudellisen kehityksen rakentamisessa. Kuinka paljon meritokratia onkaan tuottanut hyvän, puhtaan ja terveen käytöksen oppaita; mitannut, lajitellut ja luokitellut ihmisiä. Oikeastaan ollaan jo lähellä perimmäistä ajatusta, että vain täydellisyys on sallittua ja alemmat ihmiset on puhdistettava, ainakin heitä on estettävä lisääntymästä. Olennaisinta tässäkin on, että eliittiluokka itse määrittelee erotteluperusteet, sen miten älykkyys tai korkeampi amerikkalaisuus mitataan.

Aidot ja väärät iriadamantit

Entä suomalaiset oppineet ja heidän maallikkoteoriansa? Pohjoiset lehdet kertoivat aluksi, että iriadamantit olivat erityinen intiaanikansa tai heimo, joka oli muuttanut Suomeen, ja monet lehdet puhuivat pitkään micmac-intiaaneista. Uutisen Suomeen muuttaneista micmaceista julkaisi myös The European -lehti. Ruotsalainen Rydell-Janson keksi kysyä micmacien päälliköltä Alexander Dennyiltä, olivatko Suomeen tulleet iriadamantit hänen kansaansa. Lehdistöön ilmestyi suurin otsikoin päällikön vastaus, jossa tämä ilmoitti, ettei hän tunne Kittilässä asuvaa ryhmää, vaan paheksuu heimonsa nimen väärinkäyttöä. Itse asiassa micmac-päällikkökin johdettiin harhaan. Myöhemmin hän ilmoitti suhtautuvansa iriadamantteihin myönteisesti saatuaan kuulla, etteivät nämä väittäneetkään olevansa micmaceja.(42 Tämä uutinen ei enää kiinnostanut julkista sanaa.

Iriadamantit selittivät alkuperäänsä omissa papereissaan ja mm. syksyllä 1991 (3.12.) pohjoisten lehtien toimittajille lähetetyssä englanninkielisessä kirjeessä. Siinä he halusivat korjata julkisuudessa esitettyjä tietoja. Kirjeessä todettiin, että monet heistä, kuten puhemies ja hänen perheensä, olivat sukujuuriltaan Kanadan sekaryhmiä, jotka intiaanipolitiikan eri vaiheissa ovat ajaneet oikeuksiaan mm. metisseinä. Taustalla oli USA:n ja Kanadan harjoittama intiaanipolitiikka. Iriadamantit kokivat epäoikeudenmukaiseksi historian aikana syntyneen jaon reservaatiooikeudet saaneisiin status-intiaaneihin ja nonstatus-intiaaneihin. Yksityiset henkilöhistoriat liittivät yhteisön perustajat lähinnä ranskankielisen Kanadan tai tarkemmin historiallisen Quebecin pieniin intiaanikansoihin. Niihin luetaan myös micmacit, joiden kielen iriadamantit olivat ottaneet oman heimokieltensä pohjaksi. Esim. kanadalainen metissi Arauco, Lainion leirin johtaja, katsoi Anna-lehden haastattelussa (10.11.1992) polveutuvansa todellisesta iriadamant-heimosta, joka on hävinnyt historian hämärään.(43 Itsestään iriadamantit käyttävät sanoja "memory people" ja "survival group", muistokansa ja selviytymisryhmä, joka selviytymällä omalla elämäntavallaan osoittaisi myös oman tieteellisyytensä. Useimmille leiriläisistä iriadamant-nimikin oli symbolinen, heille se merkitsi pienten intiaanikansojen muistoa, muistokansaa, jonka elämäntapoja he kantaisivat muistissaan.

Papereissaan iriadamantit halusivat aina tuoda esille selviytymisprojektinsa (ESSOC) ja Elämän yliopistonsa tai silvilisaatio-ajatuksensa (sanasta silva 'metsä'), eivät intiaaniuttaan. Monet heistä kuuluivat varhaisem-

paan Ecoovie-järjestöön ja olivat nyt marssineet halki Euroopan toteuttamaan uutta iriadamant-projektia. Miksi iriadamantit olisivat halunneet harhauttaa suomalaisia? Heidän kansallisuutensa ja heidän syntymäpaikkansakin näkyi maahantulopapereista ja passeista, jotka koko ajan olivat Kittilän nimismiehen hallussa. Toisaalta julkisuus vaati selityksiä, miksi he asuivat ja pukeutuivat kuin intiaanit. Pro gradu -työssään Jaana Kuusela kertoo, että Lainion leirissä puhuttiin yli kymmentä eurooppalaista kieltä, yhteisenä kielenä opeteltiin Inoisimgia, mutta käytännössä puhekieli oli ranska (koine, ranska-kreoli).(44 Monikielisessä yhteisössään eläneet iriadamantit tuskin osasivat kuvitellakaan, että keskustelu heidän alkuperästään nousisi Suomessa jonkinlaiseksi kohtalon kysymykseksi. Suhtautumisessa iriadamantteihin on taustalla "valkoisen miehen" itselleen luomat mielikuvat tai maallikkoteoriat siitä, millaisia "todelliset intiaanit" ovat.

Eräs lappilainen maataloustutkija-emeritus lähetti minulle (26.10.1992) pitkän kirjeen, jossa hän kommentoi Helsingin Sanomissa (5.10.1992) julkaistua vetoomustani sinisilmäiseksi ja arvioi omien tutkimustensa perusteella iriadamanttien mahdollisuuksia selviytyä omavaraisena Lapin luonnossa. Hän oli kysellyt asioita suoraan Araucolta ja saamiensa tietojen mukaan yhteisö oli kerännyt noin 30 % ruoastaan, mutta pyrki projektin aikana eli 7 vuoden kuluessa pääsemään lähelle omavaraisuutta. Hän kiinnitti huomiota ristiriitaisuuksiin, joita oli iriadamanttien ja heidän suojelejoinaan esiintyneiden suomalaisten antamien tietojen välillä. Kun yleisesti puhuttiin, että leirillä on ainakin 8 tohtoria, iriadamanttien edustaja ei puhunut yhdestäkään. Lappilainen maanviljelyn asiantuntija ei uskonut, että iriadamanteilla olisi Lainion luonnosta mitään asianmukaisia selvityksiä eikä hänen mielestään ihminen voinut napapiirin pohjoispuolella tulla toimeen ilman liha- ja kalaruokaa, ottaen huomioon mm. luonnonolot, väistämättömät katovuodet ja maaperän köyhyiden. Hän uskoi, että pohjoisen vanhoilla luontoiskulttuureilla, metsästäjä-kalastaja-poronhoitajilla oli vuosituhansien tieto ja kokemus.(45

Pyysin monta kertaa iriadamanteilta, että he lähettäisivät tietoja tutkinnoistaan, curriculum vitaensa, jotta voisin puolustaa heidän asiantuntemustaan. Sellaisia en koskaan saanut. Mutta toisaalta olen nähnyt heidän kasviluetteloitaan ja ollut paikalla, kun ylpeä isä esitteli, kuinka hänen 4-vuotias tyttärensä tunsi 80 ympäristönsä kasvia niiden latinalaisilla nimillä.(46 Todellinen mielenkiinto iriadamanttien vegetaarista selviytymisprojektia kohtaan oli akateemisessa maailmassa vähäistä ja useimmat ns. älymystön edustajat perustelivat maallikkoteoriansa toteamalla, että leirikylään joudutaan koko ajan tuomaan ruokaa. He sivuuttivat jopa todellisuuden reunaehdot, esimerkiksi sen että iriadamantit olivat siirtyneet Lainiolle syksyllä 1991 lumen jo peittäessä maan ja seuraavan kesänkin viljelmät jäivät vielä vaatimattomiksi.

Suomalaiset maallikkoteoretikot asettivat iriadamanteille ankaria puritaanisia vaatimuksia. Kuinka pyhiä ja askeettisia heidän olisikaan pitänyt olla? Ja kuinka voisi löytyä jostain "alkuperäinen intiaanikansa", joka koostuisi pääasiassa tohtorin tutkinnon suorittaneista tiedemiehistä. Suomalaiset kulttuurintutkijat siteeraavat Foucaultia kuin kanonisoitua liturgiaa, mutteivät ajattele, että "tarkkaile ja rankaise" tarkoittaa juuri heitä ja niitä tieteellisteknisiä koneistoja, joihin heidän oma kulttuurinen valtansa perustuu.(47 Juuri meritokratian ko-

neistot ovat ottaneet hallintaansa suomalaisen ympäristön, kulttuurin, ihmiskehon, ja varjelevat curriculum vi-taeitaan.

Uutiset alkuperäisintiaaneista loi lehdistö, ja paljasti ne sitten vääriksi. Iriadamant-uutiset myytiin ensin ro-manttisena sensaationa ja sitten toiseen kertaan paljastuksena, ikään kuin totuutena. Näin verifioituvat maal-likkoteoriat, joihin erityisesti akateeminen maailma vetosi perustellessaan suhtautumistaan iriadamantteihin. He mitätöivät iriadamant-yhteisön koska: (1) Iriadamantit eivät olleetkaan "oikeita intiaaneja", (2) heidän kes-kuudessaan ei ilmeisesti ollut oikeita eli yliopistossa väitelleitä tutkijoita, eivätkä (3) he tulleetkaan toimeen pelkästään syömällä ympäristönsä kasveja. Näin "tosiasiat" puhuivat iriadamantteja vastaan eikä heitä enää voitu yliopistotasolla ottaa vakavasti. Kun ensimmäinen "valhe" paljastui, kaikki muukin muuttui epäuskotta-vaksi. Suomessa meritokratia ja "kriittinen älymystö" halusi koko ajan argumentoida kielteisiä maallikkoteo-rioitaan ja varmistua siitä, etteivät iriadamantit selviytyisi suomalaisessa metsässä. Syytösten varjossa saat-toi seistä ikään kuin piilossa tarvitsematta ottaa kantaa pienen leirikylän elämään ja asemaan, tai ylipäätään siihen, miten suomalainen yhteiskunta kunnioitti heidän ihmisoikeuksiaan.

Kuinka valtakulttuurin vihollinen löydetään

Iriadamantit olivat mahdottomuuden kulttuuri länsimaisessa palveluyhteiskunnassa ja kehitysuskon maail-massa. Heidän kaltaisiaan ei saa olla, he ovat esimerkkinä vaarallisia modernille kuluttajien elämänmuodolle ja meritokraattien kulttuurille. Suomalaiset seurasivat huvittuneena iriadamanttien kohtaloa kuin medianäy-telmää eivätkä pitäneet niin vakavana sitäkään, että virtuaalitodellisuuden ulkopuolella, yksityisinä ihmisinä iriadamantit olivat samassa asemassa kuin kielletyt ja vaiennetut vastaihmiset, samassa asemassa kuin ai-koinaan noidat ja kansanviholliset.

Uuden ajan alussa noituussyytökset alkoivat perustua ns. diabolismi-kertomuksiin paholaisen palvelijoista, jotka olivat antaneet pois kuolemattoman sielunsa. Diabolismi-syytösten ydin oli hornanmatka. Paholaisen palvelijat matkustivat luudalla lentäen hornaan, pois oikeasta kristillisestä yhteiskunnasta, viettämään noi-tasapattia eli paholaisen palvelusta. Hornassa he osallistuivat mitä inhottavimpiin riitteihin, söivät ihmislihaa, lapsia, harjoittivat sodomiaa ja homoseksuaalista yhdyntää, eläimellistä irstautta paholaisen (pukin) kanssa. Suomen perinneatklaksessa esitin, että diabolismi-kertomusten rekvisiitta oli peräisin talonpoikastupien pilata-rinoista. Varsiluuta, jolla noidat lensivät, noitasaippuat, kahvipannut, kissat ja savupiippukin, jonka läpi noita lähti matkalleen, olivat siellä kuulijoiden silmien edessä.(48 Kuinka tällaisista humoristisista kertomuksista voi syntyä noituuskulttuuri?

Hornanmatka-tarinoissa oli olennaisinta niiden ilmiantokaava, paljastusrakenne. Syylliseksi epäiltyä tutkit-taessa oli tärkeintä saada selville, keitä muita syytetty oli nähnyt hornassa käydessään. Keitä muita syyllisiä

oli olemassa. Kaikkein järkyttävimpiä tapahtumia noitavainojen historiassa on ollut Ruotsin suuri noitahysteria Taalainmaalla 1668-1676. Se alkoi lasten ilmiannoista. Lapset kertoivat, kuinka he olivat jonkun naapurin tädin kanssa käyneet hornassa ja keitä he siellä näkivät. Seuranneissa oikeudenkäynneissä noin 80 naista – tavallisia ihmisiä, äitejä ja isoäitejä – tuomittiin kuolemaan.(49 Demonologian, opin paholaisesta, antijumalasta, ja hänen palvelijoistaan loivat kirkolliset oppineet ja muut aikansa poliittiset vaikuttajat, kristillisen ideologian organisaatioihmiset. Tutkimukset ja oikeudenkäynnit laajenivat, tuottivat aikansa mediakulttuurin. Taiteilijat kuvittivat yhä rivompia horna-kertomuksia, oppineet kirjoittivat yhä uusia ja uusia noitavasaroita, kehittivät tutkimusmenetelmiä ja välineitä, joilla noidat tunnistettiin. Järjestelmä teki pilatarinat todeksi. Tuhannet ihmiset menettivät henkensä.

Noitia löysivät ja tuomitsivat aikansa hyvät ihmiset, paikalliset papit, tuomarit ja virkamiehet. Hyvien kristittyjen oli näytettävä, että paholaisen palvelijoita, itsensä syyllistäviä epäihmisiä oli olemassa. Muuten heidän asiantuntija- valtansa, koko heidän kirkollinen kulttuurijärjestelmänsä olisi menettänyt merkityksensä. Myös kommunistisessa valtiokulttuurissa toisinajattelijat eliminoitiin "laillisesti" muodollisissa oikeudenkäynneissä. Neuvostoliitossa kulakit olivat alkuaan paikallisia maanomistajia ja yrittäjiä, joista vielä 1930 luvulla ja myöhemminkin tehtiin syntipukkeja, kun kollektiivinen maatalous menestyi huonosti. He olivat hyvän yhteiskunnan vihollisia, sabotöörejä ja vastavallankumouksellisia, jossakin väijyviä kansan vihollisia. Syytetyt ja tuomitut eivät yleensä tienneet, mitä pahaa he olivat tehneet. Vastaihmiset olivat olemassa vain hallintafolkloressa, mutta heitä löytyi lisää ja lisää; keskitetyille järjestelmille vastaihmissien luominen ja heidän paljastamisensa oli välttämätöntä. Kerrotaan, että kommunistimaissa paikallisia ihmisiä ilmiantoivat erityisesti kunnialliset kansalaiset, naispuoliset opettajat ja muut virkamiehet, ja että kovimpia tuomioitakin antoivat ahkerat ja kunnialliset naispuoliset tuomarit. Kuitenkin he tiesivät, mikä oli antikommunisteiksi leimattujen kohtalo. Noidat, kulakit ja iriadamantit olivat samassa asemassa myös siinä, että heidät oli tuomittu etukäteen ja kidutusta jatkettiin niin kauan, kunnes tarinat muuttuivat todeksi.(50

Me ihmettelemme "keskiajan ihmisen" uskoa noituuteen tai tuomitsemme kommunistien, noiden tieteellisteknisen yhteiskunnan esitaistelijoiden uskoa kansan vihollisiin, kauhistelemme miljoonien juutalaisten kohtaloa totalitaaristen valtiokulttuurien keskitysleireillä. Mutta tuskin kukaan todellisuudessa uskoi diabolismiin ja noitien luudalla lentämiseen, tai natsien Belgiassa levittämiin huhuihin, että juutalaiset katkaisevat rituaaleissaan saksalaisilta uhreiltaan kaulan ja juovat heidän verensä. Kukaan ei oikeastaan uskonut, paitsi ne joiden oli pakko uskoa, joille järjestelmän totuus oli vallan ja aseman perusta. He löytävät iriadamantit. Jälkeenpäin vainoista on syytetty diktaattoreita, Stalinin tai Hitlerin henkilökohtaista julmuuttaan. Hyvillä, yhteiskuntaa rakentavilla meritokraateilla on aina selitys, oma maallikkoteoria, jolla he vapauttavat itsensä vastuusta, jopa historian tuomiolta. Keskitettyjen järjestelmien rakenteeseen kuuluu organisaatioihmissien keskinäinen pelko, meritokratian itsensä luoma raukkamaisuuden välttämättömyys. Kaikkein eniten pelkäävät totalitaaristen ideologioiden diktaattorit, he eivät koskaan uskalla pysäyttää meritokratiaa syyllistämästä ja eliminoimasta

kuviteltuja vastaihmissiä, toinen toisiaan.

Tiedonvälityksen teknoosysteemissä erityinen sankarihahmo on tutkiva journalisti, joka uskaltaa paljastaa vallan- käyttäjien tekemät vääryydet. Median omassa perinteessä tutkiva journalisti on tavallisten ihmisten asialla, ikään kuin oikeus ei voisi toteutua ilman hänen paljastuksiaan.(51 On olemassa rohkeita sanomalehtimiehiä, ilman heitä maailman omatunto olisi jo kauan sitten vaiennut. Mutta suomalaisten sensaatiolehtien toimittajat eivät kuulu heihin. Suomalaiset journalistit myivät uutisia, lööppejä, ja löivät lyötyjä yhä uudestaan ja uudestaan. Sensaatiolehdet tiesivät, minkälaiset otsikot myyvät. Heidän mediatarinansa vastasivat valtakulttuurin odotuksia, ruokkivat heidän ennakkoluulojaan ja maallikkoteorioitaan. Sensaatioartikkelit olivat "mahdollisesti tosia" niin kuin tarinat skyyteistä tai paholaisen palvelijoista. Oikeudenmukaisena ja demokraattisena itseään pitävässä yhteiskunnassa mielikuva-kertomusten ytimenä voi olla jokin osatotuus tai "heikko signaali", kuten iriadamant-tarinoissa puhemies Apjoilnen oikeudenkäynti tai lomakylässä sattunut ulkomaalaisen kuolema. Osatotuudesta nykyajan tajuntateknikko kasvattaa mediakertomuksen assosioimalla tapahtumat huhuihin ja mielipiteisiin tai lukevan yleisön oletettuihin moraaliasenteisiin. Eivätkä keskitetyn yhteiskunnan teknoosoneistot, kirkko, puolue tai media voi koskaan myöntää erehtyneensä, peruuttaa paholaisoppiaan; jos se paljastuisi valheeksi, kaikki muukin muuttuisi epäuskottavaksi.

Iriadamanttien karkotuksessa voi nähdä enteellisyyttä. Ruotsin noitahysteria loppui vasta, kun valistuneet toisin- ajattelijat alkoivat taistella oikeudenkäyntejä vastaan. Nykyajan poliittisissa demokratioissa sellainen ei näytä enää olevan mahdollista. Suomessa iriadamanttien ajojahtia ei yksikään valistunut hallintomies asettanut kyseenalaiseksi. Yksikään "huippupoliitikko", ministeri tai piispa ei pyytänyt, ettei iriadamant-yhteisöä tuomittaisi ennen kuin asiat oli luotettavasti selvitetty. Saatikka sitten tasavallan presidentti, vaikka hänelle esitettiin 7000 kansalaisen vetoamus.(52 Tulevaisuudessa yhdenmukaisuuden muuri kasvaa. Maanosavaltioissa eliittiluokkien hallinnan ideologia globaalistuu eivätkä maailmantason täydelliset suorittajat voi kuvitella- kaan asettavansa kyseenalaiseksi maallikkoteorioitaan. Iriadamantit katoavat eikä kukaan tiedä minne he menivät.

Viitteet

1) Viljanen 1994, 64-66. 2) Stereotypioita, ennakkoluuloja ja diskriminaatiota koskevaa tutkimusta ovat esitelleet esim. Stroebe - Insko 1989. Miles 1994, 160-. Myös rasismille on aina pyritty etsimään tieteellinen perusta, esim. Howitt - Owusu-Bembah 1994. 3) Negatiiviset otsikkosanat jaettiin viiteen luokkaan, jotka assosioituivat 1. väkivaltaan (murhata, tappaa, pahoinpidellä), 2. konflikteihin (vihata, uhata, aiheuttaa kriisejä, riidellä, rähinöidä, tapella), 3. valvontaan (pysäyttää, kieltää, panna suitsiin, pitää aisoissa, tarkistaa, kontrolloida, tunnistaa, boikotoida), 4. poliisi- ja lakitoimiin (pidättää, kuulustella, vangita, tuomita, tehdä ratsia) sekä

5.(ei väkivaltaiseen) lain rikkomiseen (tunkeutua luvatta, varastaa, ryöstää, pettää, lahjoa jne.). UNESCO:n tutkimus Race as News koski vuosia 1963-1970, ks. esim. Husband 1977. Vrt. Kylmänen 1994. Kristeva 1992.

4) Kirjoitukseni perustuu asiakirjoihin, kirjeenvaihtoon ja keskusteluihin, jota Eino Iriadamant -tukiyhdistyksen puheenjohtajana kävin niin viranomaisten kuin iriadamanttienkin kanssa. Käytössäni on myös n. 150 lehtikirjoitusta, kaikkiaan iriadamanteista lienee kirjoitettu ainakin 200 artikkelia ja yleisönosastokirjoitusta. Vuonna 1995 toimitin teoksen ”Iriadamant – kansa ilman maata”, jota yksikään kustantaja ei ottanut julkaistakseen. Kirjaan kirjoittivat mm. iriadamantit Ogtjuson ja Oate; Marjaana Kuusela, Sari Hiidenkari, Erkki Lähde, Eeva Jäntti, ulkomaalaisvaltuutettu Antti Seppälä, toimittaja Maarit Niiniluoto ja rauhantutkija Johan Galtung (iriadamanttien Elämän yliopiston ensimmäinen rehtori, joka kävi myös Lainiolla) sekä tämän kirjoittaja. Lisäksi mukana oli lehdissä julkaistuja kuvauksia leirin elämästä. Käsikirjoituksessa on myös Arne Norbergin tarkka kronologia yhteisön vaiheista Suomessa. Aineistoa säilytetään SKS:n käsikirjoitusarkistossa.

Suomessa iriadamanttien projektin nimi oli ESSOC eli Ecological Sylvilisation and Survival with the Aid of Original Cultures. Iriadamantit tulivat ensin Oulun Sanginjoelle elokuussa 1991. Koska Sanginjoki oli luonnonsuojelualue, heille etsittiin uutta asuinpaikkaa ja tuolloin monet kunnat tekivät yhteisölle tarjouksia. Lokakuussa yhteisö muutti Kittilään lomayhtiö Polartrion edustajien käytyä henkilökohtaisesti kutsumassa heidän Lainiolle. Karkotusprosessi alkoi iriadamanttien haettua uutta oleskelulupaa. Tilapäisen jatkoajan jälkeen Kittilän nimismies teki Ulkomaalaiskeskuksen kehotuksesta kielteisen päätöksen, koska viranomaisten mukaan iriadamanttien projekti ei enää vastannut alkuperäisiä tieteellisiä tavoitteita eikä heillä ollut lain edellyttämiä siteitä Suomeen. Päätöksiin ei vaikuttanut se, että siteitä luomaan oli perustettu monen sadan ihmisen tukiyhdistys, joka oli jo hankkinut valmiiksi mm. rahankeruuluvan, tai että neljä eri alan tutkijaa, prof. Erkki Lähde (metsänhoito), prof. Pekka Peura (farmaseuttinen kemia), dos. Riitta Wahlström (kasvatustiede) ja tämän kirjoittaja (kulttuuriantropologia) vakuuttivat nimismies Seppo Karkialalle lähetetyssä kirjeessä (7.9.1992), ja henkilökohtaisestikin, että selviytymisprojekti kyllä jatkuu niin kuin siihenkin asti ja lupautuivat raportoimaan sen edistymisestä.

Ulkomaalaisvaltuutettu Antti Seppälä teki karkotuspäätöksestä purkupyynnön 21.5.1993 ja myöhemmin 28.9.1993 valituksen KHO:lle, joten prosessi jatkui vuoden 1993 loppuun, mutta kerran tehtyjä päätöksiä eivät viranomaiset muuttaneet (KHO:n päätös 3579). Muodollisesti karkotus nojaa siis käsityksiin, joita Kittilän nimismies, kunnan johtavat virkamiehet ja Ulkomaalaiskeskuksen yksikönjohtaja olivat sensaatiokirjoittelun perusteella yhteisöstä muodostaneet.

Mitään merkitystä ei annettu niiden suomalaisten nuorten todistuksille, jotka elivät Kittilän leirikylässä pitkiäkin aikoja. Marjaana Kuusela, joka eli itse leirikylässä, teki kasvatustieteen pro gradunsa Jyväskylän yliopistoon lasten kasvatuksesta iriadamant-yhteisössä. Em. kirjaan kirjoittamassaan artikkelissa hän (samoin Antti Seppälä ja muutkin) kertoo Lainion leirikylän elämästä, mm. tiukoista käyttäytymisnormeista, työnjaos-

ta, töiden vaihtumisesta ja yhteisön kalenterista. Elämä kylässä oli kurinalaista ja opiskelulle pantiin paljon painoa. Kylässä oli oma neuvostonsa, joka päätti yhteisistä asioista. Iriadamantit esittivät laulujaan ja musiikkiaan monissa tilaisuuksissa mm. Helsingissä. Loppuvaiheessa niitä iriadamantteja, jotka saivat ottaa vastaan karkotusmääräyksen, oli 54 henkeä.

5) Niiniluoto 1993. 6) Ilta-Sanomat 20.2.1993 (haastattelu). 7) Kittilän piirin nimismiehen Seppo Karkialan lausunto Sisäasiainministeriön ulkomaalaiskeskukselle 13.1.1993. 8) Etnosentrismistä esim. LeVine - Campbell 1972. 9) Pohjoisia (suomalaisia) kansoja koskevia kuvauksia Bysantin ja arabialaisten kansojen vanhoissa kirjoituksissa on tarkastellut mm. Haavio 1965, 81-. Vrt. myös Kemiläinen 1994. 10) Bar-Tal 1989. 11) Petteri Holma Lapin Kansa 12.1.1993. 12) Heikki Haapavaara Ilta-Sanomat 20.2.1993. Otsikkoina mm. "Leiriläisissä ei yhtään intiaania." "Pojat alistetaan riittiyhdyntöihin." "Päällikkö Apjoilne tuhatkasvoinen huijari." "Kunta on vain maksumies." "Intiaanit yrittivät noitua Kittilän kirkkoherran." "Näin suomalaiset huijattiin." 13) Lena Björklund Vihreä Lanka 6 11.2.1993. Heikki Haapavaara Ilta-Sanomat 20.2.1993. 14) Deliege - Brewaeys 1990. Teoksen nimikin on lehdessä väärin; kaikki tiedot olivat toisen käden lähteitä.

15) Kirjaan tuoreeltaan tutustunut Matti Vuori sanoi pitävänsä sitä "pötynä", Maarit Niiniluodon mukaan se oli agenttikertomus, joka ei liittynyt Lainion iriadamant-yhteisöön (Niiniluoto 1993). Uutisena tieto kirjasta ja oikeudenkäynneistä levisi moniin lehtiin. Apjoilnen asianajaja Dirk de Waelen kirje 8.4.1993 tuli liian myöhään, jotta sillä olisi ollut vaikutusta yleiseen keskusteluun. Vain Aamulehti (9.4.1993) ja Kaleva (14.4.1993) ja ehkä jotkut muutkin lehdet julkaisivat (tukiyhdistyksen toimittaman) oikaisu-uutisen. Sen jälkeen syytökset ja huhut levisivät niin nopeasti, ettei niihin ehtinyt tukiyhdistyskään hankkia vastineita. Loppujen lopuksi Apjoilnea syytettiin lähinnä kehitysapuprojekteihin annettujen varojen väärinkäytöstä Afrikassa (vrt. Suomen Kuvalehti 46. 19.11.1993), ja tuomittiin kolmen vuoden vankeusrangaistukseen, mutta tuomio raukesi, koska Kanada ei luovuttanut Apjoilnea Belgiaan. 16) Vihreä Lanka 4.3. 1993 "Kittilän yrittäjät harkitsevat rikosilmoitusta" ja Helsingin Sanomat 7.5. "Vihreä Lanka ei aja karkottamista", jossa koko toimituskunta jälleen kerran puolustaa uutisiaan. Päätoimittaja Timo Harakan haastattelu: Niiniluoto 1993. 17) Elisabeth Rydell-Janson, Indianer är de inte. Journalisti 13/1993. Vastineessaan "Rydell-Janson ei tunne journalismin etiikkaa" Maarit Niiniluoto toteaa, että tämä oli kaikkien Suomeen tulleiden huhujen äiti, joka ei vastineessaan puhu enää mitään Apjoilnen rikoksista eikä paljastuskirjastakaan. 18) Heikki Haapavaara Ilta-Sanomat 20.2.1993 ja 16.3.1993. UNADFI-järjestö esittäytyy mm. em. Suomen Kuvalehden kirjoituksessa 26.3.1993. Suurin osa lehdistön julkaisemista rikossyytteistä perustuu tämän järjestön esittämiin huhuihin ja niihin näyttävät uskooneen myös Suomen Kuvalehden ja Helsingin Sanomien kirjeenvaihtajat (Suomen Kuvalehti 26.3.1993. Helsingin Sanomat 8.4.1993). Todellisuudessa "järjestö" rahasti vanhempien epätoivolla, niin kuin lukuisat muutkin ns. avustus- ja pelastusjärjestöt. 19) Teksti ja kuvat SE!:n työryhmä. "AIDS varjostaa Kittilän intiaanileiriä. Leirin keräämä riskiväki pelottaa." Se! 1/1993.

20) Heikki Haapavaara Ilta-Sanomat 13.2.1993. 21) Sosiaalisia tilastoja tuottaa Stakes, jonka julkaisuista

on tietoja myös internetissä. 1990-luvun tilastoja: Suomen tilastollinen vuosikirja 1994, taulukot 505, 506, 476-478, 497. Haavio-Mannila 1993. 22) Heikki Haapavaara, kirkkoherra Toivo Kulpakon haastattelu "Intiaanit yrittivät noitua Kittilän kirkkoherran", Ilta-Sanomat 20.2.1993. 23) Vrt. Outi Pennasen artikkeli Kotiliedessä 13.11.1992 (Ogtjusunin haastattelu). Julkisuudessa Apjoilne esiintyi Yhdistyneiden kansojen eli alkuperäiskansojen maailmanliiton puheenjohtajana, kehitysmaiden puolustajana, asekaupan ja Euroopan unionin vastustajana jne., muttei uskonnollisena johtajana. Taustaansa Apjoilne on selittänyt mm. Suomen Kuvalehdessä, jossa myös Kristina Hakala on selostanut ranskalaisen UNADFIN käsityksiä hänen elämästään. Suomen Kuvalehti 12. 26.3.1993. 24) Kittilän terveystieteiden johtavan lääkärin Marjukka Haanpään lausunto (13.1.1993, liittyy nimismiehen lausuntoon). Vrt. hänen haastattelulausuntojaan esim. Aamulehti 1.10.1992.

25) Heikki Haapavaara Ilta-Sanomat 20.2.1993. Kysymyksessä taisivat olla Ogtjusunin hampaat, jotka hammaslääkäri kuulemma korjasi vapaaehtoisesti ruokatunnillaan eikä niistäkään siis tullut kunnalle kustannuksia. Ainoa viranomais- eli viranomainen joka kävi Lainiolla (Lainionkrouvissa asti) oli henkikirjoittaja. Kittilän viranomais- eli viranomaisen pelko oli liioiteltua, sillä vuotuisen ruoan hankkiminen koko iriadamant-kylälle ei olisi maksanut kunnalle enempää kuin yksi sosiaaliturvan varassa elävä alkoholistiperhe - jos iriadamantit olisivat apua pyytäneet. Laskelmat satojen tuhansien markkojen avustuksista perustuivat oletuksiin, että iriadamantit tulevat vaatimaan kaiken sen tuen, mihin suomalaiset ovat oikeutettuja. Todellisuudessa iriadamantit eivät siis koskaan hakenneet kunnalta tukea. 26) Esim. Oakley 1986. Martin 1987. Turner 1984; 1992. 27) Toimitusjohtaja Keijo Kurtakko esti Kuhmoisiin kaikessa kiireessä lähteneitä iriadamantteja palaamasta Lainion leirille siivoamaan ja hakemaan tavaroitaan, mutta toisaalta näytteli lehdistölle ja TV:lle, kuinka "siivottomaan" kuntoon nämä olivat jättäneet leirinsä. Vrt. ulkomaalaisvaltuutettu Seppälän matkaraporttia Ulkomaalaiskeskukselle 3.11.1992. Ulkomaalaiskeskuksen yksikönjohtaja Esa Markkasen ja tiedottaja Tarja-Riitta Nissisen vierailu 17.2.1993 (nauhoitettu). Poliisin ratsioista Koillis-Häme 29.3.1993. Kainuun Sanomat 3.7.1993 "Karkotuspäätöstä (Sotkamon) Ohravaaraan vei pikkubussillinen poliiseja". Eräiden välivaiheiden jälkeen lapset vanhempineen siirtyivät Kuhmoisten Päijälään, jonne myös muut yhteisön jäsenet vähitellen tulivat. Päijälän kylä otti iriadamantit ystävällisesti vastaan ja järjesti 8.5. 1993 heille suuren läksiäisjuhlan. 28) Polartrion toimitusjohtaja Keijo Kurtakon ja hallituksen puheenjohtajan Veikko Tuloiselan haastatteluita julkaisivat mm. Ilta-Sanomat 17.11.1992, 13.2.1993. 20.2.1993. Pohjolan Sanomat 4.11.1992, Iltalehti 17.11.1992. Aamulehti 17.11. 1992. Ensimmäisissä 17.11. julkaistuissa uutisissa mainittiin (suurin otsikoin), että leiristä oli katkaistu sähköt, vaikkei qwameissa mitään sähköä koskaan ollutkaan. 29) Eino Iriadamant -tukiyhdistyksen selvitys Kittilän piiriin nimismiehelle 21.12.1992. Iriadamant-kylän ja Polartrion välisessä sopimuksessa (tehty 13.10.1991) mainitaan mm. että käyttämistään majoista (toimisto, sairasrappio) leiri maksaa vain sähkön, veden ja siivouksen. Laskuista (yht. n. 127 000 mk.) todetaan, että niiden erittely on erittäin puutteellista, suurimman laskutuserän muodostavat polttopuut (n. 40 000 mk) sekä puiden ajo ym. kuljetukset (n. 45 000 mk), jolloin puiden hinta nousi 2-3 kertaa suuremmaksi kuin Etelä-Suomessa. Luetteloissa mainitaan myös peitekankaita, työka-

luja ym. tarvikkeita (n. 6 500 mk). Lisäksi laskuissa on mukana mm. yhtiön hallituksen jäsenten lentolippuja, maankaivuutöitä ja "intiaanikylän avustuksia" ilman tarkempia selityksiä. Kahdessa majassa asuneelta suomalaiselta ja ruotsalaiselta henkilöltä yhtiö laskutti lisäksi n. 80 000 mk (á 150 mk vuorokausi). Majojen käytöstä ei Polartriolle ole koitunut menetyksiä, koska ne olisivat olleet tyhjillään. Lehtitiedoista huolimatta Polartrio ei ryhtynyt perimään saataviaan oikeusteitse.

30) Ainoa Juhani Kähösen julkaistu vastine lienee ollut Lapin Kansan yleisönosastossa 25.1.1993. 31) Saarijärven kunnanhallituksen päätös 22.3.1993. (Keskisuomalainen 23.3.1993 ja 13.10.1992). 32) Van Dijk 1987, 220. 33) Jouko Kurppa, Tapaus Lainio. Lapin Kansa 18.2.1993. Vrt. myös Risto Alatörmänen, Lainion hippien johtaja kansainvälinen huijari. Pohjolan Sanomat 12.2.1993. 34) Heikki Haapavaara Iltä-Sanomat 20.2.1993. 35) Lapuan laki tarkoitti sitä, että IKL:n oli otettava laki käsiinsä silloin, kun viranomaiset eivät kyenneet eliminoimaan poliittisesti toisinajattelevia, jotka lapualaiset delegitimoiivat "isänmaan pettureiksi". Kokko 1930 (I, 24-). 36) Rislakki 1995. Jämsässä kuoli ainakin 170 punaista, joista n. 80 murhattiin (tätä termiä käyttävät nykyisin kaikki tutkijat mt. s. 222-). Pienenä kansana suomalaisten tulisi olla herkkiä puolustamaan vähemmistöjen oikeuksia. 37) Daryll Taylor, Valitus- oikeus ratkaisee asian? Helsingin Sanomat 15.5.1993. 38) Mary Douglasin (1966) tunnetun toteamuksen mukaan väärässä paikassa olevat asiat ovat likaisia; Kittilän vastuualueilla iriadamantit todella olivat väärässä paikassa. Saastaisuus ja (kasti)hierarkia esim. Dumont 1972. Tamminen 2004, 136-. 39) Sääty-yhteiskunnan kultivoituneen yläluokan historiasta, esim. Frykman – Löffgren 1979 (1987).

40) Esim. Perlman 1976. 41) Herrnstein - Murray 1994. Nimen omaan antropologiassa on torjuttu älykkyystesteihin ja muihin kulttuurisidonnaisiin testeihin perustuva rotujen ja kansojen vertailu. Tähän keskusteluun ei tässä yhteydessä voi enempää viitata, mutta em. teos edustaa tyypillisesti uutta parempien luokkien kulttuuri- ja sosiaalirasismia, ja se on myös USA:ssa joutunut ankaran kritiikin kohteeksi. 42) Niiniluoto 1993. 43) Kuusela 1993, 60-. Iriadamanttien suhteita micmaceihin ja metisseihin on luontevasti tarkastellut kanadalainen toimittaja Carl Honoré, joka kävi Lainiolla ja haastatteli mm. yhteisön intiaaniverta olevia jäseniä; artikkeli lehdessä The Globe and Mail 18.4.1992. Intiaanikysymysten ongelmista esim. Berkhofer 1979. Frideres 1974. Outi Pennanen Anna-lehti 10.11.1992. 44) Kuusela 1993, 35.

45) Arvi Valmarin kirje 26.10.1992. Hän piti myös nimismiehen ja kunnanlääkärin huolia täysin aiheellisina ja katsoi, ettei kukaan lähimmäisestään vastuuta kantava voi sallia leirin jäämistä Kittilään. 46) Iriadamantit pitivät loukkaavana sitä, että heidän papereitaan kysyttiin ja korostivat "käden kautta oppimista". Leirin aikana tietävästi eräs yhteisön jäsenistä väitteli Italiassa kirjallisuudesta, ja haastatteluissa esim. Oitjietj on ker-tonut olevansa koulutukseltaan biologian tohtori/tutkija ja toimineensa Poitiersin yliopistossa Ranskassa (Koillis-Häme 19.5.1993. Kainuun Sanomat 16.6.1993. Iisalmen Sanomat 11.7.1993. Lapin Kansa 29.7.1993). Joka tapauksessa Iriadamant-yhteisö oli koulutettujen ihmisten liike. Toisaalta heidän sulkeutuneisuutensa vaikeutti myös tukiyhdistyksen työtä. 47) Foucault 1980. 48) Sarmela 1994, 121-, 148-. 49) An-

karloo 1987. Lagerlöf-Génetay 1990. Lindqvist 1995.

50) Erityisesti Neuvostoliiton vainoista on runsaasti tutkimusta ja muistelmia, mainittakoon Parvilahti 1957. Davies 1980 (s.137-). Medvedev 1989. Conquest 1969; 1986. Rothberg 1972. Sebag-Montefiore 2003. Meritokraattisen maailmankatsomuksen mukaan syyllinen on Stalin, ei kommunistinen meritokratia. 51) Hiilamo – Kuutti 1997. 52) Ainoa kansanedustaja, joka julkisuudessa puolusti iriadamantteja oli Eero Paloheimo (esim. Suomen Kuvalehti 7.5.1993). Iriadamanttien puolesta kerättiin myös nimiä kansalaisadressiin, aluksi vain satunnaisesti. Syksyllä 1992 vetoomuksessa oli n. 7000 nimeä ja Kävelevän puheen aikana kesällä 1993 tuli ehkä 3000 lisää. Karkotusprosessin aikana, kun iriadamanteilla oli vain tilapäinen oleskelulupa, ei systemaattista nimienkeräystä eikä rahankeräystä voitu järjestää. Tasavallan presidentti Mauno Koivisto tai muut ns. korkeat viranomaiset eivät vastanneet heille lähetettyihin kirjeisiin tai adresseihin, iriadamanttien tapaus luokiteltiin poliittisesti sellaiseksi, ettei heitä koskeviin kirjeisiin välitetty vastata edes kohteliaisuudesta. Kuvaa-va oli, että Helsingissä skinheadit tulivat mukaan puolustamaan iriadamantteja, mutteivät demokratian ja ihmisoikeuksien puolustajat. Demokratia katsoi sivusta, kun iriadamantit kivitettiin.

Kirjallisuus

Ankarloo, Bengt 1987. Sverige: det stora oväsendet 1668-1676. Bengt Ankarloo – Gustav Henningsen (utg.), Häxornas Europa 1400-1700. Skrifter utg. av Institutet för rättshistorisk forskning II:13. Lund.

Bar-Tal, Daniel 1989. Delegitimization: The Extreme Case of Stereotyping and Prejudice. Daniel Bar-Tal – Carl F. Graumann - Arie W. Kruglanski – Wolfgang Stroebe (eds.), Stereotyping and Prejudice. Changing Conceptions. Springer-Verlag.

Berkhofer, Robert F. Jr. 1979. The White Man's Indian Images from Columbus to the Present. Vancouver, WA ;Vintage Books.

Conquest, Robert 1969. The Great Terror. Stalins Purge of the Thirties. Oxford; Oxford Univ. Press.
– 1986. The Harvest of Sorrow: Soviet Collectivization and the Terror-Famine. Oxford Univ. Press.

Davies, R.W. 1980. The Industrialization in Soviet Russia 1. The Socialist Offensive: The Collectivization of Soviet Agriculture 1929-1930. Macmillan.

Deliege, Jean-Frederic – Brewaeys, Philippe 1990. Ecoovie. Le Mic-Mac des Services Secrets. EPO.

van Dijk, Teun A. 1987. Communicating Racism. Ethnic Prejudice in Thought and Talk. Sage.

Douglas, Mary 1966. Purity and Danger. An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo. Routledge (Puhtaus ja vaara: rituaalisen rajanvedon analyysi. Tampere; Vastapaino 2000.)

Dumont, Louis 1972. Homo Hierarchicus: The Caste System and its Implications. Chicago Univ. Press.

Foucault, Michel 1980. Tarkkailla ja rangaista. Helsinki; Otava.

- Frideres, James 1974. *Canada's Indians Contemporary Conflicts*. Prentice Hall.
- Frykman, Jonas – Löfgren, Orvar 1979. *Den kultiverade människan*. Skrifter utg. av Etnologiska Sällskapet i Lund.
- 1987. *Culture Builders. A Historical Anthropology of Middle-Class Life*. Paperback.
- Haavio, Martti 1965. *Bjarmien vallan nousu ja tuho*. Historiaa ja runoutta. Helsinki; WSOY.
- Haavio-Mannila, Elina 1993. *Suomalainen seksi: tietoa suomalaisten sukupuolielämän muutoksesta*. Helsinki; WSOY.
- Herodotos 1964. *Historiateos I-II, kirjat 1-9*. Kreikan kielestä suomentanut ja esipuheella varustanut Edvard Rein. Helsinki; WSOY.
- Herrnstein, Richard – Murray, Charles 1994. *The Bell Curve. Intelligence and Class Structure in American Life*. Free Press.
- Hiilamo, Heikki – Kuutti, Heikki 1997. *Kymmenen erää tutkivasta journalismista*. Jyväskylä; Atena.
- Howitt, Dennis – Owuse-Bempah, J. 1994. *Racism of Psychology. Time for Change*. New York; Harvester-Wheat-sheaf.
- Husband, C. 1977. *A Case Study in Identity Maintenance*. Howard Giles (ed.), *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*. European monographs in Social Psychology 13. Academic Press.
- Kemiläinen, Aira 1994. *Suomalaiset, outo Pohjolan kansa. Rotuteoriat ja kansallinen identiteetti*. SHS, Historiallisia tutkimuksia 177. Helsinki.
- Kokko, Arvo 1930. *Lapuan laki 1-2. Talonpoikaisliike Suomessa v. 1930*. Helsinki; Tietokustannus.
- Korjus, Jaakko 1976. *Vihtori Kosola, legenda jo eläessään*. Helsinki; WSOY.
- Kristeva, Julia 1992. *Muukalaisia itsellemme*. Helsinki; Gaudeamus.
- Kuusela, Marjaana 1993. *Kasvatus alkuperäiskulttuureissa. Tapaustutkimus Ino-iriadamant -kylässä*. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston Opettajankoulutuslaitos.
- 1995. *Iriadamanteja oppimassa*. Käsikirjoitus teokseen M. Sarmela (toim.) 1995, *Iriadamant – kansa ilman maata*.
- Kylmänen, Marjo (toim.) 1994. *Me ja muut – kulttuuri, identiteetti, toiseus*. Tampere; Vastapaino.
- Lagerlöf-Génétay, Birgitta 1990. *De svenska häxprocessernas utbrottsskede 1668-1671. Bakgrund i Övre Dalarna. Social och ecklesiastik kontext*. Stockholm Studies in Comparative Religion 29. Stockholm.
- LeVine, R.A. – Campbell, D.T. 1972. *Ethnocentrism: Theories of Conflict, Ethnic Attitudes, and Group Behavior*. Indianapolis, IN ; Wiley.
- Lindqvist, Sven 1995. *Antirasister. Människor och argument i kampen mot rasismen 1759-1900*. Stockholm; Bonniers.
- Martin, Emily 1987. *The Woman in the Body: A Cultural Analysis of Reproduction*. Boston, MA; Beacon.
- Medvejev, Roy Alexander 1989. *Let History Judge: The Origins and Consequences of Stalinism*. Oxford

Univ. Press.

Miles, Robert 1994. Rasismi. Tampere; Vastapaino.

Niiniluoto, Maarit 1993. Käytiinkö nyt viimeinen taisto yhtenäiskulttuurin puolesta? Iriadamant-kiihko jakoi median puolesta ja vastaan. Journalisti 10.6.1993.

Oakley, Ann 1986. The Captured Womb. A History of the Medical Care of the Pregnant Women. Basil Blackwell.

Parvilahti, Unto 1957. Berijan tarhat. Helsinki; Otava.

Perlman, Janice 1976. The Myth of Marginality. University of California Press.

Rislakki, Jukka 1995 a. Kauhun aika. Neljä väkivallan kuukautta keskisuomalaisessa jokilaaksossa. Tampere; Vastapaino.

– 1995 b. Kamenskin lapset. Helsingin Sanomat 8.1. ja 15.1.1995.

Rothberg, Abraham 1972. The Heirs of Stalin: Dissidence and the Soviet Regime, 1953-1970. Cornell Univ. Press.

Sarmela, Matti 1989. Rakennemuutos tulevaisuuteen. Postlokaalinen maailma ja Suomi. Helsinki; WSOY.

– 1994. Suomen perinneatlas. Suomen kansankulttuurin kartasto 2. Helsinki; SKS.

– (toim.) 1995. Iriadamant – kansa ilman maata. Käsikirjoitus.

Sebag-Montefiore, Simon 2003. Stalin: the Court of the Red Tsar. Weidenfeld & Colson.

Stroebe, Wolfgang – Insko, Chester 1989. Stereotype, Prejudice, and Discrimination. Daniel Bar-Tal – Carl F. Graumann – Arie W. Kruglanski – Wolfgang Stroebe (eds.), Stereotyping and Prejudice. Changing Conceptions. Springer-Verlag.

Tamminen, Tapio 2004, Pahan viehätyks. Natsismin ja terrorin lähteillä. Helsinki; Otava.

Turner, Bryan S. 1984. The Body and Society. Explorations in Social Theory. Blackwell.

– 1992. Regulating Bodies. Essays in Medical Sociology. Routledge.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1994. Tilastokeskus. Helsinki.

Viljanen, Anna Maria 1994. Psykiatria ja kulttuuri. Tutkimus oikeuspsykiatrisesta argumentaatiosta. STAKES tutkimuksia 37. Suomen Antropologinen Seura. Helsinki.

Takaisin alkuun